

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Spor o sázavské hutě po smrti Josefa Kavaliera
Dispute of Sázava glassworks after Josef Kavalier's death
Kateřina Havlová

Vedoucí práce: doc. PhDr. Magdalena Pokorná, CSc.

Studijní program: Specializace v pedagogice (B7507)

Studijní obor: Český jazyk se zaměřením na vzdělávání — Dějepis se zaměřením na vzdělávání

2022

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Spor o sázavské hutě po smrti Josefa Kavaliera potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 11. 7. 2022.

Ráda bych poděkovala vedoucí mé práce doc. PhDr. Magdaleně Pokorné, CSc. za cenné rady, Mgr. Lence Vrchatové, která mi pomohla k dohledání archiválií v České národní bance a v neposlední řadě patří velké poděkování kastelánu poutního místa sv. Prokopa v Sázavském klášteře panu Ivu Knížkovi za to, že vždy zodpověděl veškeré mé dotazy a pomohl mi se zorientovat v Sázavě a její pestré historii.

ABSTRAKT

Roku 1835 zakládá v Sázavě František Kavalír huť. Ta dokázala, navzdory všem překážkám, včetně těch přírodních, natolik prosperovat, že se zúčastnila několik mezinárodních výstav skla (například v Paříži a Londýně). Sázavské hutě fungovaly bez větších problémů do roku 1903, kdy zemřel syn Františka Kavalíra Josef. V jeho závěti bylo totiž napsáno, že podnik nedědí jeho syn Vladimír, který 20 let s otcem spolupracoval na chodu, nýbrž se stává pouhým správcem. Majitelem se má stát až vnuk Josefa, Vladimír Josef, který ale musí být v době otcovy smrti plnoletý. Jinak přechází podnik do majetku Josefovy dcery Marie Srbové. Vladimír Kavalier ale zemřel již roku 1919 a jeho syn nebyl ještě plnoletý. Bratři Srbové využili závěti otce své matky a začali si sázavské sklárny nárokovat. Ve 20. letech 20. století vedly obě rodiny velmi nákladné soudní jednání, které vyvrcholilo zadlužením obou rodin, až roku 1941 došlo ke ztrátě všech čtyř dosavadních hutí.

Díky pramenům, které poskytuje Archiv České národní banky a Státní okresní archiv Kutná Hora budu moct využít metody přímé (studium závěti a soudních materiálů). Pomocí statistické metody analyzuji úvěry a dluhy sázavských skláren z let 1927–1941. Základním cílem je popsat příčiny sporu, prozkoumat míru zadlužení, zjistit, jakou roli v zadlužení hrála soudní jednání, ale i celosvětová hospodářská krize.

KLÍČOVÁ SLOVA

hospodářství, české země a Československo, 20. století, sklárny, firma Kavalier

ABSTRACT

In the year 1835, František Kavalír founded glassworks in Sázava. It managed to prosper enough to take part in various international glass exhibition (for example in Paris and London) despite all obstacles, including natural ones. Sázava glassworks functioned without larger problems until the year 1903 when Josef, the son of František Kavalír, died. Since in his last will, there was written that his son Vladimír, who worked with his father on the operation of the factory for twenty years, was not to inherit the factory, instead he was to become a mere administrator, the ownership was to be given to Josef's grandson Vladimír Josef who needed to be of age at the time of his father's passing. Otherwise, the factory was to pass to Marie Srbová, daughter of Josef. But Vladimír Kavalier died in 1919 and his wasn't of age yet. Srb brothers had taken advantage of their mother's father's last will and started to demand Sázava glassworks. In the twenties of 20th century, both families led highly expansive judicial inquiry that culminated in indebtedness of both families up till the year 1941 when it came to the loss of all four existing glassworks.

Thanks to the sources provided by Archive of the Czech National Bank and State Regional Archives Kutná Hora I will be able to use the direct method (study of the last will and judicial materials). With the help of statistical method, I will analyse loans and debts of Sázava glassworks in years 1927-1941. The basic objective is to describe causation of dispute, examine the extent of indebtedness, ascertain what role even the world economic crisis played in the indebtedness.

KEYWORDS

economy, Czech lands and Czechoslovakia, 20th century, glassworks, factory Kavailler

Obsah

Úvod.....	7
1. Charakteristika literatury a pramenů	8
2. Sázava a historie rodiny Kavalierů.....	11
3. Rodinné podnikání.....	14
4. Hospodářská krize ve 30. letech 20. století	15
5. Dědické právo za Rakouska-Uherska.....	20
6. Poslední vůle Josefa Kavaliera	22
7. Hutě pod vedením Vladimíra Kavaliera.....	29
8. Spor o hutě po smrti Vladimíra Kavaliera.....	37
9. Problémy skláren od roku 1919.....	43
Závěr	54
Seznam pramenů a literatury	55
1. Archivní prameny	55
2. Literatura.....	55

Úvod

Posázaví je kraj, který svou historií píše již od pravěku. Největší dominantou města Sázavy je klášter a druhou jsou vysoké komíny a velké budovy Kavalierových skláren. Když František Kavalír kupoval nedaleko sázavského kláštera mlýn s pozemky, nebyl vůbec přesvědčen, že by se na takovém místě, schovaném obchodními cestami i společenskému životu, mohly uživit hutě. Naštěstí dal na rady své ženy Antonie a první hut' postavil.

Díky jeho zručnosti a bohatým zkušenostem se sázavské sklo dostalo na přední příčky evropského sklářství. Rodina sklo natolik zdokonalila, že o něj měli zájem nejvyhlášenější chemické laboratoře. Rodina byla pro sázavské hutě neskutečně důležitým faktorem rozkvětu, ale i zkázy. Závěť Josefa Kavaliera, syna zakladatele, zničila rodinné svazky na více než 30 let. Kvůli zatížení dědictví tzv. fideikomisární substitucí byly příbuzní neustále ve střehu a snažili se uzmout si do svého vlastnictví co nejvíce. Tím trpěli nejenom členové rodiny, ale i sklárny samotné. Veškeré neshody expandovaly, když roku 1919 zemřel Vladimír Kavalier, syn Josefa, a měla se naplnit Josefova závěť ve vykonání substituce. Rodina mezi sebou vedla několikaleté spory, sklárny byly rozděleny a mezi dvěma nově vzniklými podniky vypukla konkurenční válka, která byla finančně náročná. Byly rodinné hádky příčinou toho, že sklárny byly natolik zatíženy finančně, až je musela rodina odprodat, nebo v tom hrály roli i jiné faktory?

Předmětem výzkumu je věnovat se tématu rodinného podnikání, jež je u nás v posledních letech oblíbené. Milan Hlavačka a Pavel Bek vydali v nedávných letech oceňovanou monografii o významné podnikatelské rodině Ringhofferů. V době, kdy Ringhofferové slavili své úspěchy, byla i rodina Kavalierova na výsluní. O Kavalierech bylo do dnešní doby vydáno jen několik dílčích vědecko-populárních článků do místních sborníků, ale zatím o nich chybí odborná práce, která by připomněla význam této rodiny pro rakousko-uherský a později československý průmysl.

Tato práce pomáhá objasnit příčiny zkázy slavné sázavské rodiny i jejich podniku. Díky prozkoumání archiválií, ze kterých nejspíše dodnes nikdo nečerpá, ukazují situaci v Sázavě jinak, než jak je zažitá v paměti místních obyvatel.

1. Charakteristika literatury a pramenů

Již na počátku mého výzkumu jsem řešila problém ohledně pramenů. O sázavských sklárnách a rodině Kavalírů napsal Otakar Wlasák do regionálního sborníku Sázavsko několik článků. Nejvíce jsem čerpala z článku Historie skláren Kavalier a rodiny jejich zakladatele.¹ Wlasákovy články jsou pouze vědeckopopulární a nikde v nich nebyl uvedený zdroj, z kterého autor vycházel. Roku 2012 byla na Univerzitě Pardubice obhájena bakalářská práce Kateřiny Kavalírové s názvem Historie skláren Kavalier a rodiny Kavalírovy, jež primárně čerpá z článků Otakara Wlasáka.² Uvádí i pramen Archiv skláren Kavalier, a.s. O tom, kde se nachází, ale není jediná zmínka.

Pátrala jsem po rodinném archivu Kavalierů i archivu firemním. Ptala jsem po nich ve Státním oblastním archivu Praha, v němž mě pouze odkázali na Státní okresní archiv Kutná Hora. V okresním archivu mi bylo řečeno, že ani jeden z archivů, po kterých se sháním, u sebe nemají a netuší, kde by se mohly nalézat. Pokusila jsem se oslovit ředitele Centra sklářského umění v hutí František, pana Josefa Viewegha, jestli by mi neporadil, kde bych mohla archivy najít, případně mě nasměrovat, kde by se mohly dle jeho uvážení nalézat. Na e-mail mi ale vůbec neodpověděl. Od bývalého průvodce sázavského kláštera jsem se dozvěděla, že v rámci výstavy skla, jež byla mnoho let v sázavském klášteře, existoval i archiv skláren, ale po zrušení expozice v 90. letech 20. století byl z velké části skartován. Kde jsou uloženy fragmenty těchto spisů, se mi nepodařilo dohledat. Mé pátrání po těchto pramenech je dodnes neúspěšné.

Na radu vedoucí mé práce, paní docentky Magdaleny Pokorné, jsem oslovila PhDr. Danielu Brádlarovou, PhD., která svou rigorózní práci zaměřila na Banku československých legií (též zvanou Legiobanka) v letech 1919–1938.³ Domnívaly jsme se, že bankovní záznamy by nám mohly pomoci rozklíčovat příčiny velkého zadlužení i míru závislosti skláren na Legiobance po prohraných soudních sporech roku 1925. Paní doktorka mi ochotně odpověděla, že během svého studia našla spisy Kavalierových skláren a že záznamy v Archivu České národní banky jsou na téma finančních poměrů poměrně

¹ WLASÁK, Otakar. Historie skláren Kavalier a rodiny jejich zakladatele. In: Sázavsko, 1999, s. 65–99.

² KAVALÍROVÁ, Kateřina. Historie skláren Kavalier a rodiny Kavalírovy. Pardubice, 2012. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta, Ústav historických věd. Vedoucí práce Jiránek, Tomáš.

³ BRÁDLEROVÁ, Daniela. Banka československých legií v letech 1919–1938. Praha, 2006. Rigorózní práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav hospodářských a sociálních dějin. Vedoucí práce Kubů, Eduard.

bohaté. Po návštěvě archivu jsem zjistila, že dokumentů o sázavských sklárnách se zde nachází hodně a již po namátkovém čtení v badatelně mění dosavadní vědění o firmě mezi lety 1919–1941. Legiobanka si vedla záznamy úvěrů, míru a hodnoty jejich pozemků, obrat skláren, kolik Kavalierovi vydělali, kolik museli vrátit na dluzích i kam všude se vyváželo. Podle vedoucí badatelny Archivu České národní banky Mgr. Lenky Vrchotové je neobvyklé, že se fond skláren zachoval v takovém rozsahu. Často prý docházelo k likvidaci materiálu poté, co záležitosti s firmou či jinými dlužníky byly vyřešeny. Vzhledem k tomu, že Legiobanka měla své zájmy ve sklárnách i po roce 1948, dochovalo se tolik materiálu o firmě Kavalierů. Jmenovitě to jsou ve fondu Banka československých legií z let 1927–1941.⁴ Méně informací k mému tématu poskytl fond Živnostenské banky z let 1906–1951.⁵ Většinou se už týkal záležitostí po roce 1941, které již nejsou předmětem mého bádání. Odkrývají ale problémy skláren nejen za majitele Martínka, ale také jako státního podniku po roce 1948.

Dalším zdrojem pramenů se mi stal Státní okresní archiv Kutná Hora, který byl ale do prosince roku 2021 v rekonstrukci. Možnost nahlédnout do archivu jsem měla až zkraje letošního roku. V Kutné Hoře se nacházejí záznamy z Okresní soudu Uhlířské Janovice, v němž bylo projednáváno pozůstalostní řízení zemřelého Josefa Kavaliera a následné soudní jednání kvůli dědictví.⁶ Dále jsou uloženy ve fondu Okresní úřad Kutná Hora 1850–1945 živnostenské záležitosti, jež obsahují žádosti o povolení staveb komína, lokomobilu, nové hutě a další. Odkrývají tak alespoň částečně chod firmy a její modernizaci.⁷ Během sepisování práce jsem se chtěla na okresní archiv Kutná Hora odkázat s prosbou, jestli bych nemohla nahlédnout do katastru nemovitostí po smrti Josefa Kavaliera (1903), abych si potvrdila, kdo byl zapsán jako nový vlastník. Archiv v březnu 2022 (necelé tři měsíce po otevření) opět zavřeli pro rekonstrukci kotelny. Plánované uzavření je na dobu 6 měsíců. Nezbyvá nic jiného, než vyvozovat ze soudního jednání mezi Vladimírem Kavalierem a Vladimírem Srbem, že jako jediný vlastník pozemků se napsal Vladimír Kavalier.

Při snaze pochopit vztahy v rodině jsem pátrala po osobních denících nebo pamětech. Kateřina Kavalírová ve své bakalářské práci tvrdí, že vnučka Josefa Kavaliera, dcera Pavlína

⁴ Archiv České národní banky (dále jen ČNB), fond Banka československých legií, sign. 624/1-4, 603/1, 606/1.

⁵ Archiv ČNB, fond Živnostenská banka, sign. 4048/1, 4886/29, 5890/1, 6154/41, 6216/5 a 6233/4.

⁶ Státní okresní archiv Kutná Hora (dále jen SOKA Kutná Hora), fond Okresní soud Uhlířské Janovice, Pozůstalostní spis Josefa Kavaliera, A 174/3.

⁷ SOKA Kutná Hora, fond Okresní úřad Uhlířské Janovice, sing. 8-1/2136, sign. 9-19/196, sign. 15-6K/1152, sign. 15-6K/127, sign. 15-6K/1736, sign. 15-6S/5035, sign. VIII-7b/25.

Pavla Fořtová si vedla memoáry, kde vzpomínala na dětství na Sázavě a na rodinné prostředí. Když jsem ale pátrala po těchto spisech v Literárním archivu Památníku národního písemnictví, v němž se obsažen fond této Josefovy vnučky a zároveň malířky minulého století, zjistila jsem, že se v něm nic kromě pár novinových článků a fotografií nenachází.

Díky pramenům, které poskytuje Archiv České národní banky a Státní okresní archiv Kutná Hora budu moct využít metody přímé (studium závěti a soudních materiálů). Pomocí statistické metody analyzuji úvěry a dluhy sázavských skláren z let 1927–1941. Základním cílem je popsat příčiny sporu, prozkoumat míru zadlužení, zjistit jakou roli v zadlužení hrála soudní jednání, ale i celosvětová hospodářská krize.

K pochopení dědického za doby Rakouska-Uherska jsem využila diplomovou práci Aleny Ryndrychové, která se v ní zabývala obecně vývojem dědického práva a popsala práva dědiců, které měli podle Všeobecného občanského zákoníku z roku 1811.⁸ Hospodářskými dějinami se zabýval historik Jan Hájek, který napsal přímo publikaci Hospodářské dějiny, dále se věnoval období první republiky, jejíž hospodářské záležitosti popsal v knize Kdy nám bylo nejlépe. O velké hospodářské krizi byly vydány dvě publikace. Starší dílo od Vlastislava Laciny popisuje hospodářskou krizi v českých zemích stejně tak kniha od Milana Sekaniny s názvem Kdy nám bylo nejhůře?⁹ Milan Sekanina v ní popisuje i následky hospodářské krize pro konkrétní odvětví průmyslu, včetně sklářského, což nám pomáhá pochopit situaci, která byla v Československu.

⁸ RYNDRYCHOVÁ, Alena. Vývoj dědického práva ve 20. století v českých zemích. Diplomová práce. Brno, 2013. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Katedra dějin státu a práva. Vedoucí práce JUDr. Jaromír Tauchen, Ph.D., LL.M.

⁹ LACINA, Vlastislav. Velká hospodářská krize v Československu 1929–1934. Praha, 1984. SEKANINA, Milan. Kdy nám bylo nejhůře? Hospodářská krize 30. let 20. století v Československu. Praha, 2004.

2. Sázava a historie rodiny Kavalierů

Tato práce je zaměřena na dvě generace rodiny Kavalierů mezi lety 1903 a 1941. Abychom pochopili události za posledních majitelů sázavských skelných hutí, je potřeba seznámit se s počátky sklárství na Sázavsku. Již výše jsem zmínila, že této problematice se věnoval primárně Otakar Wlasák a později i Kateřina Kavalírová. Není účelem této kapitoly citovat jejich práce, ale krátce představit události 19. století v Sázavě.

Město Sázava leží ve středních Čechách a obklopuje ho svými meandry stejnojmenná řeka, Sázava. Město se proslavilo nejvíce klášteřem, svatým Prokopem, jenž bojoval v sázavském okolí s čertem, a pokračováním slovanské liturgie ve chvíli, kdy byli Metodějovi žáci vyhnáni z Velké Moravy. Svatý Prokop zde založil klášter a působil zde až do své smrti roku 1053. Slovanská liturgie byla ze sázavského kláštera odstraněna roku 1097 a místo ní nastoupila latinská zastupována benediktiny, kteří zde působili až do zrušení kláštera Josefem II. roku 1785. Poté se stal z kláštera zámek, na němž se vystřídala řada méně známých šlechtických rodů. Obec nebyla tak velká, jak ji známe dnes. Sestávala se z několika vesnic. První byla v oblasti kláštera (dnešní ulice Klášterní), kde se nachází také nejstarší domy v Sázavě, druhá byly tzv. Černé Budy, které zastavěly kopec od kláštera směrem ke Stříbrné Skalici. Třetí je dnes známa jako Stará Sázava. Leží na levém břehu řeky (klášter s Budy jsou na pravém) a její dominantou je kostel sv. Martina. Poslední část, již se ještě ve 20. století říkalo jednoduše Hutě, vznikla až díky rodině Kavalírů. Do té doby tam byly jen louky a pole a u řeky starý mlýn. Tato oblast nebyla ideální pro stavbu domků, protože se nacházela blízko u řeky, která se tam v době povodní vylévala.

Roku 1834 potkal tehdy již uznávaný sklář František Kavalír v Benešově na trzích majitele sázavských pozemků, kteří mu nabídli, jestli by nechtěl sklářskou huť založit právě na jejich majetku. Františkovi se tenkrát moc nezdálo kupovat pozemek v obci Sázava. V okolí sice byly husté lesy, což by bylo výhodné pro odběr dřeva, kterého k výrobě skla je potřeba, ale nabízené místo se nacházelo v údolí, skryté obchodními stezkami, a ještě k tomu hned vedle řeky Sázavy. K prodeji mu totiž byl nabídnut mlýn, ale podlaží, na němž by měla vzniknout huť, bylo plné spodní vody. Jeho žena Antonie ve svých pamětech vzpomíná, že František o tomto místě prohlásil, „že by to bylo špatný místo pro Huť, snad nejhorší

v Čechách“.¹⁰ Přesto byl přemluven svou ženou a mlýn „Na Kácku“ koupil roku 1835.¹¹ Brzy nato vzniká v Sázavě první huť, zvaná Svatoprokopská (dnes ji známe pod názvem Babička). Se stavbou hutě zároveň podepsal František Kavalír smlouvu s vrchností o dodávce dříví na dobu 25 let bez ohledu na to, jestli budou mít huť přebytek či nedostatek.¹² Pro obě strany to byla výhodná smlouva. Tiegelové z Linderkronu, tehdejší majitelé bývalého sázavského kláštera, měli vyřešený problém s přebytečným dřívím na svém panství a Kavalírové se po něm nemuseli shánět.

Huť začala prosperovat. Díky nejstaršímu synovi Františka a Antonie, Antonína, se zlepšilo složení a kvalita laboratorního skla. Antonín byl vystudovaným farmaceutem a přírodovědcem. Po studiu nastoupil vědeckou dráhu, takže vedení huti převzal mladší bratr Josef.¹³ Pod jeho vedením huť jen vzkvétaly. Roku 1855 se konala první světová výstava průmyslu a užitého umění v Paříži. Sázavské sklárny si objednaly 150 čtverečných stop výstavních pultů, což byla rozsáhlá část expozice. Kavalírům to dopomohlo ke značným úspěchům. Získali za celý soubor exponátů laboratorního skla ocenění 2. stupně.¹⁴ Roku 1862 se firma účastnila výstavy v Londýně. Díky těmto výstavám si prorazili cestu do světa. Ze Sázavy se exportovalo sklo nejen do celé Evropy, ale kupovali ho i vysoké školy ve Spojených státech, Rusku a Číně. Aby i název firmy dostal celosvětovou podobu, změnil si v průběhu poslední čtvrtiny 19. století Josef příjmení na Kavalier.¹⁵

Z rodinného podnikání se oddělili bratři Josefa Antonín a Eduard, kteří se stali správci hutě v Hrádku u Žlutic. Eduard se osamostatnil a roku 1867 založil v Bezvěrově vlastní huť, jež později nesla označení Nová Sázava. Zemřel roku 1898 a jeho syn, taktéž Eduard, huť ještě zdokonalil.¹⁶

O úspěších hutě Josefa Kavalíra také svědčí založení konsignační sklad ve Francii, odkud vyváželi své výrobky. Kavalírovo draselnovápenaté sklo, velmi tvrdé, sledovaly přední německé vědecké časopisy a pozitivně ho hodnotily.¹⁷ Sklárny začaly vyrábět nové tepelně odolné sklo, které bylo určeno na spalovací trubice pro analýzu organických látek.

¹⁰ KAVALÍROVÁ, Antonie. Paměti babičky Kavalírové. Praha, 1993, s. 111.

¹¹ „Na Kácku“ se říká části Sázavy, která je lemována meandrem řeky a v níž se dodnes nacházejí sklárny. Název je odvozen od nejstaršího zachovalého majitele mlýna Martina Kaczka, žijícího počátkem 17. století.

¹² WLASÁK Otakar. Historie skláren Kavalier a rodiny jejich zakladatele, in Sázavsko: Historie, tradice, současnost. Sborník VII. Praha, 1999, s. 74.

¹³ Tamtéž, s. 77.

¹⁴ Tamtéž, s. 78.

¹⁵ KAVALÍROVÁ, 1993, s. 223.

¹⁶ WLASÁK, 1999, s. 82.

¹⁷ Tamtéž, s. 80.

Tato novinka dostala obchodní název UNEXCELLED (nepřekonatelné). Podle Wlasáka se žádné jiné hutí nepodařilo toto sklo napodobit, a to Sklářny Kavalier dostalo na přední příčky ve svém oboru.¹⁸

Prosperující firmu možná malinko brzdil konzervativní přístup Josefa, který naštěstí vyrovnával velmi energický syn Vladimír. Díky němu se roku 1881 začala stavět nová huť, později nazvaná František, o níž se Josef zmínil ve svých pamětech, že vzniká jen kvůli odstranění závad v tavení na peci ve staré hutí.¹⁹ O rok později se začalo v hutí František tavit, ale již od začátku se potýkali s problémy. Vysoká hladina spodní vody zvlhčovala terén a v pecích se začalo tavit s velkými obtížemi. Bylo tedy nezbytné přestavět pec na novou. K tomu se využilo nového systému. Použil se Siemensův generátor pro výrobu plynu z dříví. Pec měla dvě přehřívací komory a kanálový odtahový systém, jenž byl zakončen 35 metrů vysokým komínem. V lednu roku 1884 byla naplno spuštěna výroba v hutí František. Svatoprokopská huť zbořena nebyla a stala pukárnou, brusírnou a skladem hotových výrobků. Spuštěním nové pece se také změnila pracovní doba v hutí. Přešla na 24hodinový cyklus tavení a zpracování skla. Díky novým technologiím se zvýšila teplota v peci o 150 °C a zlepšila tím kvalitu tvrdých skel. Podařilo se sklo vyčeřit tak, že bylo bez typických bublinek. Traduje se, že zákazníci se zpočátku báli kupovat čiré sklo, jelikož se obávali, že je méně kvalitní než to původní.²⁰

Josef Kavalier měl čtyři děti. Marii a Pavlínou dobře provdal. Mladšího syna Eduarda, kterého sklářství nezajímalo, zřejmě vyplatil a podpořil ho v jeho podnikatelských krocích v USA. Nejstarší syn Vladimír se měl stát logicky dědicem skláren. Otcí již několik let pomáhal. Jenže otec byl na Vladimíra přísný. Nelíbilo se mu, že se Vladimír oženil s dcerou majitele zámku, Evženií Schwarzovou. Její rodina totiž raději trávila život ve společenském ruchu pražského velkoměsta a dluhy jim začaly růst. Když roku 1903 zemřel Josef Kavalier na srdeční mrtvici, zanechal po sobě velmi zvláštní závěť.

¹⁸ WLASÁK, 1999, s. 80.

¹⁹ Tamtéž, s.

²⁰ Tamtéž, s. 84.

3. Rodinné podnikání

Rodinné podnikání má v Čechách dlouhou tradici. Její specifčnost tkví na rozdíl od akciových společností v tom, že si rodina dávala o to větší pozor, aby nepřišla kvůli svému podnikání do finančních potíží. Členové rodiny bývali vyučováni tak, aby mohli zastávat co nejvíce funkcí v řemesle i obchodě. Děti byly posílány na vysoké školy, kde nasbíraly poznatky a mnohdy díky nim dokázaly zdokonalovat rodinné řemeslo. Takto byli posíláni synové zakladatele sázavských hutí Františka Kavalíra na pražské univerzity. Díky studiu chemie dokázal nejstarší syn Antonín vynalézt kvalitnější sklo, které odolalo vysoké teplotě při chemických reakcích.

Zásady a výrobní postupy se v rodinách předávaly po generace. Od Kavalierů nemáme zaznamenaná pravidla, která do paměti svých potomků vštěpoval nejstarší z rodu, ale Ringhofferovi si své „desatero“ zvěčnili na papír. V něm dbají na poctivost, střídmost, skromnost, ale i na rodinu jako celek. Rodina nesměla zapomínat na sociální kořeny a měla vždy držet pospolu.²¹

O rodinném podnikání v posledních letech bylo napsáno přes 200 prací. Díky zájmu badatelů o toto poměrně zajímavé téma došlo k vytvoření nového metodologického přístupu, tzv. family businnes history. Předmětem výzkumu je interakce mezi rodinou a podnikáním. Do podniku jsou zprvu vloženy osobní ambice zakladatele, které je nadále odkáže na své dědice. Růst takového rodinného podniku je závislý i na sociálních poměrech. Často se utvářely manželské svazky se členy významných, vysoce postavených rodin, aby zvýšili nejen prestiž rodu podnikatele, ale i přinesli nový kapitál, který pomohl k dalšímu rozvoji firmy. O takovém zvýšení společenského postavení nám svědčí v rodině Kavalierů například sňatek dcery Vladimíra Růženy s o dvacet let starším generálem Karlem Voženílkem, jenž za první světové války bojoval v Rusku jako legionář.

Nejocetovanější prací z posledních let je kniha Milana Hlavačky a Pavla Beka o rodině Ringhofferových. Autoři se ujali probádat téma podnikání několika generací významné rodiny, o níž do té doby bylo vydáno pouze několik dílčích článků a publikace v portugalštině, již vydali v zahraničí potomci rodu Ringhofferů. Vzhledem k české tradici rodinných podniků a zatím malé míry probádání této tematiky přispívá i má práce k většímu pochopení problematiky rodinného podnikání.

²¹ HLAVAČKA, Milan. BEK, Pavel. Ringhofferové. Rodina a podnikání. Praha, 2019, s. 13.

4. Hospodářská krize ve 30. letech 20. století

Dalším problémem, který přispěl k rozpadu firmy a finančního vyčerpání rodiny Kavalierů, byla hospodářská krize. Ta zasáhla veškerý život, veškerý obchod jak v průmyslu, tak v zemědělství. Pro tuto práci je důležité zaměřit se na část lehkého průmyslu, kam se řadilo i sklářství.

Na československé části bývalého Rakouska-Uherska se nacházela poměrně značná část produktivního průmyslu celé monarchie (hovoří se o 60–70 %). Československo vlastnilo pro nás důležitých 90 % výroby skla a keramiky, více než 90 % cukrovarnictví, dále bylo velmi zastoupeno potravinářství, vlnářství, bavlnářství a výroba zbraní. Vzhledem k tak velkému počtu výroby a malému domácímu trhu nezbývalo podnikatelům nic jiného než hledat kupce mimo zemi. Mladé a ještě neznámé Československo si ale nejprve muselo ve světě získat jméno, aby mohlo exportovat své výrobky do zahraničí. Sekanina se zmiňuje o faktu, že pouze prosadit novou značku „Made in Czechoslovakia“ nebylo nic jednoduchého.²²

Rozdíly panující mezi vyspělými Čechy a Moravou a zaostávající východní částí republiky – Slovenskem a Podkarpatskou Rusí – vytvářely klín ve snaze o sjednocení ekonomiky. Slovensku trvalo dlouhých 15 let, než se podařilo přeorientovat se na novou ekonomiku. Pomalý rozvoj východních částí brzdil industrializaci a zatěžoval tím celý stát.²³

Českoslovenští podnikatelé se potýkali také s řadou překážek, jež nepomáhaly ke zlepšení zahraničního obchodu. Důležitým faktorem ovlivňujícím export byly nižší technická úroveň a závislost na zahraničních firmách, které zprostředkovávaly export našeho domácího zboží do světa. K tomu musely podniky od roku 1925 čelit německé konkurenci.²⁴

Přes všechny nedostatky bylo Československo do roku 1930 na 10. místě v podílu na světové výrobě, který činil 1,7 %. Oproti předválečnému období se zlepšila průmyslová výroba o 41 %. Nejnovějšími odvětvími průmyslu byl strojírenský a chemický, které se sice rychle rozvíjely, ale v celkovém přehledu zatím stále brzdily celorepublikový vývoj průmyslu.²⁵ Velké podniky, čítající nad 250 zaměstnanců, činily 42 % z celkového průmyslu v republice. Nejvíce se jednalo o těžký průmysl (báňský, hutní, chemický a strojní).

²² SEKANINA, Milan. Kdy nám bylo nejhůře? Hospodářská krize 30. let 20. století v Československu. Praha, 2004, s. 37.

²³ Tamtéž.

²⁴ Tamtéž, s. 39.

²⁵ Tamtéž, s. 11.

V pozadí ovšem nestál ani lehký průmysl, ve kterém bylo v Československu zastoupeno sklářství, textilní výroba, papírenství a výroba obuvi.

Průmyslová výroba v Československu byla poměrně koncentrovaná. Mnohdy se vytvářely monopolní organizace v podobě koncernů, kartelů, syndikátů apod. Tyto kroky také velmi urychlily pronikání do zahraničního obchodu. Podniky, jež se nestaly součástí větších celků, postupem času začaly zaujímat jen méně významné pozice.²⁶

Zahraněční obchod měl pro Československo obrovský význam. Na domácím trhu nebyl tak velký odbyt, aby uživil všechny firmy, a ty se stávaly na vývozu závislé. Roku 1929 činil podíl na světovém exportu 1,9 %, což v poměru k velikosti a vyspělosti naší země není malé procento. Exportu se nejvíce dařilo ve 20. letech. Mezi nejdůležitější položky, které se vyvážely, patřilo sklo, porcelán, keramika, jablonecká bižuterie a Bařova obuv. Co se týče sklářského průmyslu, měl v zahraničí menší konkurenci než jiné produkty (Sekanina přesně nespecifikuje).²⁷ Převážná většina obchodních styků se realizovala s Německem, pomocí jehož přístavů v Hamburku a Brémách bylo zboží převáženo dále, a s dalším naším sousedním státem, Rakouskem. Do Spojených států se vyváželo 6,3 % z celkového exportu zboží. Spojené státy tak stály na třetím místě v exportu zboží. Dále se vyváželo do Rumunska, Království Srbů, Chorvatů a Slovinců, do západoevropských zemí – Francie, Velké Británie a Švýcarska. Obchod nebyl omezen pouze na Evropu. Kupci se našli i v Číně, Indii, Egyptě a v Jižní Americe.²⁸

Do vzniku hospodářské krize rostl počet zaměstnaných i v obchodě. Rozvoj obchodníků byl ale závislý na pomalé urbanizaci a na klientele, která více upřednostňovala potravinářské zboží než keramiku a sklo. Především existovaly obchody s prodejem mléka, mléčných výrobků, ovoce a zeleniny, pekařství, řeznictví a cukrářství. Z nepotravinářského zboží provozovali prodejny zaměřené na galanterní a papírenské zboží, sklo, porcelán, kuchyňské potřeby a další. Začaly se otevírat i prodejny specializované na elektrotechnické zboží.²⁹ Většinou se jednalo o malé obchody čítající do 20 zaměstnanců. Velkoobchodů s více než 100 zaměstnanci bylo v Československu pouze 58. Počet lidí pracujících

²⁶ SEKANINA, 2004, s. 12.

²⁷ Tamtéž, s. 16.

²⁸ Tamtéž, s. 18.

²⁹ Tamtéž, s. 20.

v obchodu vzrostl mezi lety 1921–1932 o více než 50 %.³⁰ (Nutno podotknout, že sklárny v tu dobu měly okolo 300 zaměstnanců.)

Velká hospodářská krize dosáhla bodu zlomu tzv. černým čtvrtkem neboli 24. říjnem 1929, kdy prudce poklesly akcie na newyorské burze. Několikaměsíční problémy a deprese u velké řady lidí od tohoto okamžiku expandovaly. Pro Spojené státy a všechny kapitalistické země včetně Československa znamenalo toto období značné ekonomické problémy. Krizi začalo pociťovat Československo již roku 1928 a to v oblasti zemědělství, kde prudce poklesly ceny cukrové řepy a obilí, které Čechoslováci vyváželi do zahraničí. O rok později přišlo omezení exportu skla, dříví a keramiky.³¹ Lacina se ve své studii zmínil, že Československo zprvu nepřikládalo říjnovému krachu v New Yorku větší váhu. O události v USA vydaly noviny jen pár krátkých řádků. Ve vládě převládal názor, že jde o běžný ekonomický výkyv a brzy se navrátí do původního stavu.³²

Podle Sekaniny postihla krize v roce 1930 řadu odvětví průmyslové výroby a její charakter se stal cyklický. V prvních letech měla krize v Československu mírnější průběh, než tomu bylo v okolních zemích. Mezi březnem a květnem roku 1931 bylo zaznamenáno mírné oživení hospodářství, ale krize překonána nebyla. Naopak v létě 1931 se Československo dostalo do druhé a mnohem hlubší fáze, jež trvala až do roku 1933. Příčiny této druhé fáze vysvětluje Sekanina krachem dvou velkobank – Creditanstalt a Danatbank. „Jejich pád, na rozdíl od krachu na newyorské burze, se projevil rozsáhlým vybíráním vkladů, které postihlo zejména banky, v nichž byl účasten cizí kapitál.“³³ Zahraniční banky odmítaly československým podnikatelům prodlužovat krátkodobé úvěry, a tak začaly stahovat úvěry a zamrzela část našich pohledávek v zahraničí. Dále došlo k devalvaci anglické libry a ceny československého zboží nezadržitelně vzrostly. Úvěrová krize ukončila veškerou investiční činnost a ochromila hospodářskou činnost. Pouze malá část odvětví hospodářství se nepotýkala s problémy. Dobře se dařilo elektrifikaci, výstavě a údržbě silnic. Sekanina hovoří ještě o třetí fázi, pro níž byla charakteristická deprese obyvatel a jen nepatrné zlepšení výroby. Dle jeho názoru došlo k „novému hospodářskému oživení až v roce 1936, avšak nestačilo k opětovnému dosažení předkrizového stavu“.³⁴

³⁰ SEKANINA, 2004, s. 21.

³¹ Tamtéž, s. 33.

³² LACINA, Vlastislav. Velká hospodářská krize v Československu 1929–1934. Praha, 1984, s. 69.

³³ SEKANINA, 2004, s. 34.

³⁴ Tamtéž, s. 35.

Závislost československého obchodu na exportu zboží byla hlavním důvodem, proč naší zemi zasáhla krize v tak nevídané míře. Výroba hraček, hudebních nástrojů, bižuterie nebo i porcelánu nemohla bez vývozu do zahraniční prakticky existovat. V letech 1929–1933 poklesl export zboží na pouhých 28,6 %. (Import se zmenšil na 29,2 %.)³⁵

Důsledky krize se projeví snížením průmyslové výroby. Každého odvětví průmyslu se dotkla v jiné míře. Nejmenší pokles výroby zaznamenaly chemický a polygrafický průmysl, jejichž pokles se pohyboval v 90 % původní výroby. Naopak nejhůře na tom bylo odvětví porcelánu, jehož výroba klesla na pouhých 40 %. Sklářské hutě vyráběly v roce 1934 polovinu toho, co produkovaly před rokem 1929.³⁶ Sekanina se zmiňuje, že sklárství bylo zasaženo jako jedno z prvních exportních zboží společně s porcelánem, dřevem a výrobou obuvi. Zahraničí pak ztrácelo zájem o československé výrobky, protože si státy samy začaly budovat lehký průmysl.³⁷ Československo potřebovalo peníze na nákup materiálu, které dostávalo od svých zahraničních zákazníků. Ti ale už nepotřebovali dovážené zboží, a tak stát musel hledat jiné odbytiště svých produktů. Náhradu hledali nejen v severní a západní Evropě, ale také v zámoří. Za další problém, který prohloubil a protáhnul v Československu krizi až do roku 1934, byl nástup nacismu v Německu. Německo do té doby byla země, kam Čechoslováci nejvíce vyváželi zboží, jenže rozdílné politické názory v mnohých případech znemožnily dále podnikat v tomto směru.

Československá měnová politika postupovala do roku 1934 tzv. deflační politikou. Snažila se snížit cenu zboží a zvýšit vnitřní kupní sílu papírových peněz ve snaze dosáhnout zvýšení kurzu československé měny. Deflace ale působila velmi negativně na podniky, které byly zatížené úvěrem nebo zadlužené.³⁸

Československá politika se rozhodla začít řešit krizi až v roce 1931 po krachu bank Creditanstalt a Danatbank. Banky v Československu byly úvěrovou krizí taktéž zasaženy. Živnostenská banka, Banka československých legií či Česká eskomptní banka pocítily úbytek peněžních vkladů a tím finanční ztráty.³⁹

Stát se zásahem do ekonomiky pokusil udržet kapitalistické hospodářství i z důvodu, že se v zemi začaly objevovat antikapitalistické nálady. Tato politika měla podporu hlavně

³⁵ SEKANINA. 2004, s. 46.

³⁶ Tamtéž, s. 41.

³⁷ Tamtéž, s. 49.

³⁸ Tamtéž, s. 68.

³⁹ Tamtéž, s. 75.

u průmyslníků, kteří byli závislí na exportu. Státní intervencionismus se projevoval vydáním zákonů a nařízení, jež regulovaly hospodářství. Nejvíce se zaměřoval na oblast zemědělství, pro niž vydal 129 nařízení, pro nezemědělskou oblast pouze 24.⁴⁰ Sekanina tyto kroky vysvětluje nejednotnou organizací v zemědělství a závislosti na přírodních podmínkách a bonitě půdy. Ke všemu v politice měla značný vliv agrární strana, a tak si prosazovala své zájmy.⁴¹ Zlepšení ekonomiky nepomohlo ani uvalení vysokých cen na dovážené zboží. Východiskem byla opravdu až devalvace koruny z února 1934 a následně ještě roku 1936. Devalvace zlepšila podmínky exportu.

⁴⁰ SEKANINA, 2004, s. 73.

⁴¹ Tamtéž, s. 73.

5. Dědické právo za Rakouska-Uherska

Neshody v rodině Kavalierů začaly smrtí Josefa Kavaliera, syna zakladatele sázavských hutí, který ustanovil ve své poslední vůli fideikomisární substituci.

V době úmrtí Josefa Kavaliera platil v českých zemích Všeobecný zákoník občanský vydaný roku 1811 Františkem I. V části dědického práva bylo ustanoveno, že smrtí zůstavitele nepřechází majetek okamžikem smrti na dalšího majitele, ale osoba povolána se musela o dědictví sama přihlásit. Teprve soud měl rozhodnout, zdali dotyčná osoba je oprávněna stát se dědicem majetku po zůstaviteli či nikoli.⁴²

Možností, jak mohl zůstavitel před svou smrtí ustanovit dědice, nabízel zákoník několik. Jednou z jich byla dědická smlouva. Ta byla přípustná pouze mezi manžely a snoubenci.⁴³ Další způsob byl umožněn formou testamentu. Zůstavitel si mohl vybrat, jestli dá přednost veřejnému či soukromému prohlášení a zvolí-li písemnou či ústní formu závěti. Josef Kavalier si vybral soukromou, písemnou formu beze svědků, tzv. holografní závěť. Její podmínkou bylo, že celý text závěti musí být napsán vlastní rukou a doplněn vlastnoručním podpisem, kterým stvrzoval dovršení písemnosti, aby nebylo možné do ní cokoli vepsat. Platnost závěti nebyla podmíněna uvedením dne, roku a místa jejího pořízení, proto bylo možné se odkazovat na závěť několik let starou.⁴⁴

Závěť Josefa Kavaliera je zatížena tzv. fideikomisární substitucí. „Fideikomisární substituce znamená nařízení zůstavitele, že pozůstalost nebo její část má po dědici (institutovi, tzv. fiduciáři) v případě jeho smrti nebo v ‚určitém případě‘ připadnout druhé osobě – tzv. poddědici (substitutovi, tzv. fideikomisáři). Určitými případy se rozuměly situace např. když fiduciář nezanechal dědiců ani posledního pořízení, po určité době, když nastala určitá skutečnost, dosažením zletilosti aj.“⁴⁵ V zákonu je také řečeno, že „každý zakladatel potřeboval ke zřízení fideikomisu podle § 627 povolení zákonodárné moci (před jeho zřízením) nebo schválení (po zřízením); od r. 1868 jedině říšským zákonem. Pořad čekatelů byl určen zakladatelem a nedal se vůlí čekatelů změnit“.⁴⁶ Všeobecný zákoník občanský ustanovoval rozdělit všechny přítomné i budoucí čekatele a držitele fideikomisu.

⁴² RYDRYCHOVÁ, Alena. Vývoj dědického práva ve 20. století v českých zemích. Brno, 2013. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Katedra dějin státu a práva. Vedoucí práce JUDr. Jaromír Tauchen, Ph.D., LL.M, s. 22.

⁴³ Tamtéž, s. 27.

⁴⁴ Tamtéž, s. 29.

⁴⁵ Tamtéž, s. 35.

⁴⁶ Tamtéž, s. 37.

To, že soud neustanovil během pozůstalostního jednání přesnou posloupnost osob, jež měli, případně by mohli získat fideikomis, značilo problém, kvůli kterému byl veden spor po smrti prvního dědice zatíženého fideikomisární substitucí.

Nepominutelní dědicové jsou děti zůstavitele, pokud zůstavitel neměl děti, jsou to jeho rodiče. Nepominutelný dědic má nárok na povinný podíl, není-li mu odkázána žádná část pozůstalosti. V tom případě musí spoléhat na dědice, že mu onen zákonem vypočítaný podíl vyplatí. Povinný podíl pak činil u descendentů, tedy přímých potomků, polovinu toho, co by jim ze zákona připadlo.⁴⁷ Tohoto práva využil mladší syn Josefa, Eduard Kavalier, kterému v testamentu nebylo nic odkázáno.

⁴⁷ RYDRYCHOVÁ, 2013. s. 47.

6. Poslední vůle Josefa Kavaliera

Josef Kavalier, majitel sázavských skláren, zemřel 22. července roku 1903. Po sobě zanechal čtyři dospělé potomky: syna Vladimíra Kavaliera, dceru Marii provdanou Srbovou, dceru Pavlínu provdanou Kropfovou a syna Eduarda Kavaliera. V pozůstalosti Josefa byla nalezena zapečetěná poslední vůle, kterou Vladimír odevzdal Václavu Slámovi, notáři k c. k. okresního soudu v Uhlířských Janovicích, 5. srpna téhož roku. Po otevření zjistili, že Josef Kavalier svou závěť napsanou roku 1899 čtyřikrát upravoval dle svého uvážení.⁴⁸ Poslední změny dopsal ještě čtvrt roku před svou smrtí.

K rozdělení dědictví přistoupil Josef následovně. Syn Vladimír získal huť se staveními pod č. p. 63 mimo obytný dům, který zdědila dcera Marie. Dále mu připadl bývalý mlýn s pozemky a příslušenstvím v Sázavě v ceně 16 000 zlatých, šest pozemků koupených od pana Tiegla v ceně 800 zl., pole od Šindeláře za 500 zl., hotové peníze, knihovní pohledávky obchodní a dobytek s příslušenstvím, které by snad nebylo potřeba rozepisovat. Toto velké Vladimírovo dědictví mělo ale jednu podmínku. Pokud by Vladimír zemřel „nezanechav mužských potomků, z nichž by jeden v den úmrtí aspoň osmnácte let stár byl, aneb že by mužští potomci tito před dosažením fyzické zletilosti zemřeli, zanechati musí reality a movitosti“ a veškerý majetek. Zvláště firmu odkazuje Josef Kavalier Vladimírovi, Jaroslavovi a Milošovi Srbovým, dětem Vladimírovy sestry Marie Srbové.⁴⁹ K celému vyjádření ohledně Vladimíra ještě podotkl, že byl za dobu Josefova živobytí vyplacen z dědického i povinného podílu částkou 100 000 zl. na koupi usedlosti a jejího postavení.⁵⁰

Dcery Pavlínu a Marii opatřil rodinnými domy v Praze v ceně 65 000 a 70 000 zl. Marie ještě k tomu získala obytný dům v Sázavě, kde bydlel otec a Marie pravděpodobně vyrůstala, a naději, že její synové budou jednou majitelé velmi prosperujících hutí v Sázavě.

Syna Eduarda dle svých slov již vyplatil v době mládí, kdy si Eduard napůjčoval peníze během vojenské služby a cesty do Ameriky, v níž se snažil podnikat. Částku sečetl na 36 000 zlatých a 6 000 zlatých vyplácených v ročních příjmech. To mělo Eduardovi stačit a nic dalšího neměl z otcovy pozůstalosti žádat.⁵¹ V době Josefovy smrti se Eduard

⁴⁸ Státní okresní archiv Kutná Hora (dále jen SOkA Kutná Hora), fond Okresní soud Uhlířské Janovice, Pozůstalostní spis Josefa Kavaliera, A 174/3 I, s. 15.

⁴⁹ Tamtéž, s. 19.

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ Tamtéž, s. 20.

v Čechách nezdržoval a pravděpodobně ani na pohřeb nedorazil. Vzhledem k vyznění poslední vůle jejich vztah byl dosti chladný.

Vnuci Josefa nebyli opomenuti. Vladimír, Jaroslav a Miloš Srbovi zdědili poměrně velký dům ve Štěpánské ulici v Praze, č.p. 633 – II. Jejich rodičům kladl Josef na srdce, aby příjmy ze zmíněného domu byly využity na výživu a výchovu všech třech vnuků rovným dílem.⁵² Dům ve Štěpánské ulici můžeme vidět dodnes. Jedná se o čtyřpodlažní budovu v neorenesančním stylu, která měla sedm bytů, v nichž bydleli nájemníci. Byty byly různě veliké. Přízemní prostory měly dva až tři pokoje, zato v prvním, druhém a třetím patře se nacházely až sedmipokojové byty. Jen samostatná budova na takto lukrativním místě byla vyčíslena na 149 000 K. Dle hrubých výpočtů mohli bratři Srbovi získávat ročně 6 055,70 K z pronájmu.⁵³

Tak jako každý otec a majitel firmy se Josef Kavalier snažil zanechat veškerý majetek v držení rodiny. V případě náhlé Mariiny smrti žádal, aby zůstal obytný dům v Sázavě ve vlastnictví jejich synů. Marii musel mít hodně rád. Proč jinak by značnou část jmění přenechával právě jí. Kateřina Kavalírová ve své bakalářské práci popsala důvody velmi dobrého vztahu Josefa a Marie. Píše, že Marie v manželství s Vladimírem Srbem nebyla příliš šťastná, a tak raději sama, později se syny, trávila chvíle ve svém rodném domě v Sázavě.⁵⁴ Práce Kavalírové ale je málo ocitovaná. Není z ní zřejmé, odkud tuto informaci čerpá. Nevíme, zda se zakládá na pravdě. Vzhledem k autorčině příjmení je pravděpodobné, že je potomkem rodiny Kavalierů, a tak informace, které nelze jednoznačně prokázat, se mohou vyprávět v rodině po generace.

O potomcích dcery Pavlíny není v závěti z roku 1899 ani zmínka. Nevíme, jaký byl vztah Josefa s jeho prvorozenou dcerou. Víme pouze, že Pavlína měla dceru Pavlu, později provdanou Fořtovou, která se stala akademickou malířkou a historičkou umění. Pavlína v celém pozůstalostním řízení figuruje pouze minimálně, tudíž zůstává na okraji zájmu i v této práci.

Vztah Vladimíra s otcem můžeme nazvat jako komplikovaný. Z Wlasákových článků se dočteme, že syn otci pomáhal ve firmě téměř 20 let. Díky Vladimírovi se začala stavět

⁵² SOkA Kutná Hora, fond Okresní soud Uhlířské Janovice, Pozůstalostní spis Josefa Kavaliera, A 174/3 I, s. 9.

⁵³ Tamtéž, s. 122. Částka 6055 K je již po odečtení činžovní daně a fondu oprav.

⁵⁴ KAVALÍROVÁ, Kateřina. Historie skláren Kavalier a rodiny Kavalírové. Bakalářská práce. Fakulta filozofická Univerzita Pardubice. Pardubice, 2012, s. 43.

nová huť Josef, která měla posílit výrobu technického skla. Jenomže Vladimír se zamiloval do dcery majitele sázavského zámku, jež žila marnotratným životem a zadlužila se.⁵⁵ Josef nemohl a nejspíš ani nechtěl schvalovat takovýto rozmařilý život a nerad viděl, že se Vladimír s Evženií Schwarzovou oženil roku 1899.⁵⁶ Dluhy zámecké rodiny nejspíše dovedly Josefova k sepsání poslední vůle v tomto znění. V posledním dodatku ještě připsal, že kdyby se Vladimír pokoušel vyplácet dluhy své manželky na úkor Josefova dědictví, má řádně zakročit dr. Srb a „zahájit takové kroky, aby se to nestalo, a účinkovat k tomu, aby tento majetek můj padl jeho synům“.⁵⁷

Z úprav a dodatků v závěti můžeme usuzovat, že rodina o dědictví častokrát jednala. Nejednou je v ní důrazně připomenut obytný dům, který odkazuje otec Marii. I v posledním dodatku tuto skutečnost připomíná. Znamená to, že Vladimír nebo Pavlína o dům taktéž usilovali?

Ohledně pozůstalostního řízení se sešli zástupci dědiců na c. k. okresním soudu v Uhlířských Janovicích až 27. května roku 1904, téměř rok po úmrtí jejich otce. Dlouho trvalo, než se vyřídily zprávy o úmrtí a dědictví otce do Velké Británie, kde žil nejmladší syn Eduard. Marii a Vladimíra Srbovy zastupoval JUDr. Tomáš Černý, Vladimíra a sestru Pavlínu JUDr. Bedřich Jedlička a Eduarda JUDr. Leopold Katz. Na začátku jednání jim byla přečtena závěť i s dodatky, „proti kteréžto poslední vůli nikdo z přítomných pánů účastníků ničeho nenamítá, pokud jde o její pravost“.⁵⁸ Leopold Katz se jménem Eduarda Kavaliera ohradil proti poslední vůli a žádal o povinný podíl, který by měl jeho klient získat jako neopominutelný dědic. Během setkání přednesl JUDr. Jedlička ještě dvě listiny nalezené v pokladně, z nichž jedna byla nadepsána jako závěť. Ta je parafovaná Josefem Kavalierem 16. ledna 1895, a pětkrát upravována, naposledy v prosinci 1897.⁵⁹

Josef původně ve své první závěti rozdělil majetek mezi své děti jinak. Vladimír měl jako syn a pokračovatel rodu zdědit huť, bývalý mlýn a další pozemky v Sázavě včetně rodinné hrobky. Pavlína měla získat dům v Praze v Krakovské ulici č. p. 581/8. Marie pak měla dědit dům č. p. 579/7 v ulici Mezibranská, která se nachází v blízkosti Národního

⁵⁵ Sázavským zámekem se rozumí prostory bývalého kláštera, který byl po roce 1785 přestavěn v empírový zámek.

⁵⁶ Wlasák, Otakar. Historie skláren Kavalier a rodiny jejich zakladatele. In: Sázavsko, 1999, s. 87.

⁵⁷ SOkA Kutná Hora, fond Okresní soud Uhlířské Janovice, Pozůstalostní spis Josefa Kavaliera, A 174/3 I, s. 11.

⁵⁸ Tamtéž, s. 52.

⁵⁹ Tamtéž, s. 54.

muzea. Vladimír byl ještě povinen svým sestřám vyplatit po 30 000 zlatých.⁶⁰ V případě, že by ještě Josef nabyl dalšího majetku, o kterém v závěti není zmínka, měl být odkázán jeho dcerám.⁶¹ Závěť je ještě opatřena dovětkem, že kdyby jedna z dcer chtěla podnikat nějaké kroky proti této poslední vůli, mají dcery získat jen díl povinný a veškerý majetek má přejít na Vladimíra. Jediné, co je s novou závětí totožné, je rozhodnutí ohledně dědického podílu syna Eduarda, který neměl ani tehdy získat v dědictví nic.⁶²

Domy, které dcerám původně v závěti odkázal, na ně nechal přepsat v prosinci roku 1897. Ve sklepě domu v Krakovské ulici měl Josef uloženou zásobu skla, k níž měl mít po otcově smrti přístup Vladimír, a Pavlína s dětmi ji měly zanechat a pronajímat sklepní prostory Vladimírovi za 100 zl. ročně. Tato podmínka závěti ale byla v listopadu 1897 zrušena.⁶³ Není napsán důvod zrušení a nevíme, jestli sklo bylo převezeno jinam.

JUDr. Tomáš Černý žádal, aby k pozůstalostnímu líčení bylo připojeno pět poznámek, které sice nejsou Josefem Kavaliérem parafovány, ale mohly by osvětlit znění poslední vůle. Jedna z poznámek totiž obsahuje soupis jmění, které potomci získali a po smrti Josefa získat mají. Soud žádosti nevyhověl.⁶⁴

Dne 12. listopadu 1904 proběhlo v Uhlířských Janovicích další soudní líčení. Marie Srbová se prostřednictvím svého advokáta doktora Černého přihlásila o cenné papíry České severní dráhy v hodnotě 45 173 K 52 h, které podle ní do inventáře jmění po zemřelém Josefu Kavaliérově nepatří, „nýbrž jsou jejím vlastnictvím a u zůstavitele pouze v uchování byly“.⁶⁵ Soud Marii uložil toto tvrzení dokázat, jinak i nadále budou cenné papíry součástí inventáře. JUDr. Tomáš Černý argumentoval u soudu tím, že papíry byly u Josefa Kavaliéra pouze kvůli bezpečnosti a že v pokladně byly nalezeny „ve zvláštní obálce opatřené jeho vlastnoručním nadpisem ‚patří Mařence‘“.⁶⁶ Dle znění soudu Marie neuvedla žádnou okolnost, kterou by prokázala, že jí cenné papíry náleží, a tak je soud ponechal součástí

⁶⁰ SOkA Kutná Hora, fond Okresní soud Uhlířské Janovice, Pozůstalostní spis Josefa Kavaliéra, A 174/3 I, s. 83.

⁶¹ Tamtéž, s. 84.

⁶² Tamtéž.

⁶³ Tamtéž, s. 85.

⁶⁴ Tamtéž, s. 97.

⁶⁵ Tamtéž, s. 130.

⁶⁶ Tamtéž, s. 201.

inventáře.⁶⁷ JUDr. Černý se proti tomu rozhodnutí odvolal. Uváděl, že Marie Srbová si u sebe schovala obaly a vlastní dlužní úpisy a u otce se nacházely jen kuponové archy.⁶⁸

K dluhům inventáře byla započtena částka 51 916 K 12 h, již měl Vladimír Kavalier investovat do továrních závodů. Marie ale z celé částky byla ochotná uznat pouze 900 K jako pravou investici. Jednalo se o koupi pumpy, vrtačky a soustruhu na sklo. O dalších položkách byla přesvědčena, že byly vykoupeny firmou Josefa Kavaliera ještě za otcova života, a žádala, aby zbylých 51 000 K bylo řádně doloženo, jinak by musely být vyloučeny z dědického řízení.⁶⁹

Během zasedání opět požádal Eduard Kavalier prostřednictvím svého zástupce Leopolda Katze o vypočítání povinného podílu. Podotkl ještě, že Marie nedostala od otce pouze dům ve Štěpánské ulici, ale také věno v hodnotě 400 000 K. Tuto skutečnost Marie popřela. Eduard přesto zažádal o její zahrnutí při výpočtu dědického podílu. Eduardovi bylo prozatím uznáno vypočtení jeho povinného dílu.⁷⁰ Soud na žádost o prošetření věna a dalších peněz, jež měla za Josefova života Marie získat, reagoval dosti ostře: „Poněvadž pan Eduard Kavalier jest svéprávným, není ani pro dědice, ani pro soud povinností, vypočítat mu výši povinného dílu, jakmile on tvrdí, že mu náleží víc, než co dle inventáře je vykázáno.“⁷¹ Sourozenci se mimosoudně domluvili, že Eduardovi podstoupí část svého jmění, aby ho neopomenuli. Eduardovi nakonec bylo v dědictví vyplaceno 155 000 K, přičemž od rodiny Srbových získal 70 000 K, od Pavlíny 43 800 K a od Vladimíra 21 200 K.⁷² Tato částka byla pouze základní. Všechny částky byly pokryty 4% úrokem počínaje dnem úmrtí Josefa Kavaliera. Vladimír Kavalier se zavázal zaplatit tento úrok za podíl, který platil Vladimír Srb za své nezletilé syny. Vladimír Kavalier chtěl chlapcům platit ročně 1000 K a to až do doby, kdy bude splacena částka 23 000 K.⁷³ Je otázka, zda se jedná o projev Vladimírovy blahosklonnosti, nebo neměl v době vyplacení Eduarda takové jmění, aby si mohl dovolit vyplatit bratra bez toho, aniž by mu byl několik let dlužen. Bohužel neznáme jmění

⁶⁷ SOkA Kutná Hora, fond Okresní soud Uhlířské Janovice, Pozůstalostní spis Josefa Kavaliera, A 174/3 I, s. 202.

⁶⁸ Tamtéž, s. 250.

⁶⁹ SOkA Kutná Hora, fond Okresní soud Uhlířské Janovice, Pozůstalostní spis Josefa Kavaliera, A 174/3 I s. 202.

⁷⁰ Tamtéž, s. 131.

⁷¹ Tamtéž, s. 203.

⁷² Tamtéž, s. 309.

⁷³ Tamtéž, s. 309.

Vladimíra před smrtí otce, tudíž se můžeme jen dohadovat, co vedlo Vladimíra k tomuto kroku.

Pozůstalost po zemřelém Josefu Kavalierovi byla znalci prohlédnuta a cena vypočítána. Po odečtení dluhů, které v době Josefovy smrti činily 98 824 K 36 h, vlastnil movitý a nemovitý majetek celkem za 732 513 K 58 h.⁷⁴ Nepřekvapí nás, že ostatní Vladimírovy sourozenci se hlásili o každý kousek majetku, ať už na něj měli nebo neměli právo. Marie Srbová měla za manžela věhlasného advokáta a starostu Prahy Vladimíra Srba, jenž dlouhá léta pracoval pod jejich zástupcem doktorem Tomášem Černým, díky němuž se dostalo dědické řízení až k c. k. nejvyššímu soudnímu dvoru ve Vídni.⁷⁵ Z jeho rozhodnutí bylo v lednu 1905 Marii uznáno vlastnictví všech 26 cenných papírů.⁷⁶

Problém nastal mezi potomky v přesném definování případně děděného majetku po Vladimírovi Kavalierovi. V závěti se píše, že v případě nesplnění dané podmínky dědí vnuci Josefa Kavaliera, bratři Srbové, majetek pod písmeny A až I v závěti. To znamená, že by zdědili vše, co Josef odkázal Vladimírovi. Vladimír Srb a jeho advokát JUDr. Černý v tomto bodě viděli případné neshody. V rodině o možném dědictví Josefových vnuků dlouze diskutovali. Vladimír Kavalier uznával pravost otcovy závěti v plném znění a souhlasil s faktem, že v případě jeho smrti, by mohli získat hutě jeho synovci.⁷⁷ Není se čemu divit, že s Josefovou podmínkou neměl problém. Vladimír se narodil roku 1862, ženil se až ve svých 37 letech a do chvíle otcovy smrti neměl syna, kterému by mohl svůj majetek odkázat. Jistou budoucí rozepří viděli v odkázaných penězích, které se nacházely v pokladně. Nejenom, že se o její část přihlásila již Marie během pozůstalostního jednání, ale také nebylo v závěti specifikováno, o jakou sumu se jedná, tudíž v případě náhlé Vladimírovy smrti se by se těžko dokazovalo, jakou částku by měli podědit.⁷⁸ Během pozůstalostního jednání bylo Vladimírovi přiznáno 68 310 K 11 h včetně oněch dluhů inventáře, které Vladimír prokázal,

⁷⁴ SOkA Kutná Hora, fond Okresní soud Uhlířské Janovice, Pozůstalostní spis Josefa Kavaliera, A 174/3 I, s. 200.

⁷⁵ JUDr. Vladimír Srb (1856–1916) po vystudování Právnické fakulty Karlo-Ferdinandovy univerzity zastával úřad advokátního koncipienta v kanceláři JUDr. Tomáše Černého. Mezi lety 1901–1906 byl starostou města Prahy. Zasadil se o obnovu kostela sv. Martina ve zdi, kde v pozdějších letech byla odhalena i pamětní deska s jeho jménem.

⁷⁶ SOkA Kutná Hora, fond Okresní soud Uhlířské Janovice, Pozůstalostní spis Josefa Kavaliera, A 174/3 I, s. 235.

⁷⁷ Tamtéž, s. 300. Kavalírová ve své bakalářské práci zdůrazňuje, že Vladimír se závětí nesouhlasil a vedl dlouholeté soudy. Ve fondu Pozůstalost Josefa Kavaliera je zaznamenán opak.

⁷⁸ Tamtéž.

že mu náleží. Tím pádem by tato částka mohla být tou, kterou případně mají dědit bratři Srbové.

V červnu roku 1905 bylo ukončeno po téměř dvou letech pozůstalostní jednání po zemřelém Josefu Kavalierovi. V souhrnu bylo dědictví po Josefu Kavalierovi rozděleno následovně: Vladimír získal jmění ve výši 324 657 K 21 h, Eduard 132 000 K, Pavlína 27 506 K 70,5 h, Marie 55 336 K 58,8 h a bratři Srbovi 149 839 K 56 h. K dědictví Marie a Pavlíniny musíme ještě započítat domy v Praze, které v souhrnu pozůstalosti již zahrnuté nebyly.⁷⁹

Porovnání obou závětí ukazuje, jak se vyvíjel vztah otce a syna. Roku 1895 byl Josef pevně rozhodnut, že Vladimír je pravý dědic firmy, že pod jeho rukama sklárny budou jen vzkvétat. V první závěti není naznačeno, že by Josef měl s Vladimírem větší neshody. Přepis pražských domů do vlastnictví dcer mohl být jen krok, jak si pojistit, že po jeho smrti domy zdědí opravdu Pavlína s Marií. Dalo by se v tomto kroku také spatřovat jisté opatření proti Vladimírovi a jeho budoucí ženě, v obavě rozprodání majetku. Ostatně v druhé závěti Josef prosí svého zetě Vladimíra Srba, aby dohlédl na jeho syna Vladimíra a v případě, kdyby chtěl rozprodávat majetek ve prospěch zaplacení dluhů zámecké rodiny, aby Srb jako opatrovník Josefových vnuků a také jako věhlasný advokát zasáhl proti tomuto činu. Druhá závět je strožejší. Dcery oslovuje Marie a Pavlína, přitom v první závěti o nich hovoří jako o Marušce a Pavlínce. V první závěti chce další případný majetek rozdělit mezi obě dcery a ve druhé raději vše odkazuje vnukům, naznačuje, že se ve svých vnucích zhlédl a viděl je jako pokračovatele věhlasné firmy. Stále nám mimo celé dění stojí Josefova nejstarší dcera Pavlína. Stalo se něco mezi otcem a dcerou natolik vážného, že Pavlína zdědila dům, byla vyplacena 27 506 K a více se o dědictví a Sázavu nezajímala? Vzhledem k tomu, že jsme nenalezly k tomu žádné dokumenty, můžeme se pouze domnívat.

⁷⁹ SOKA Kutná Hora, fond Okresní soud Uhlířské Janovice, Pozůstalostní spis Josefa Kavaliera, A 174/3 I, s. 328.

7. Hutě pod vedením Vladimíra Kavaliera

Po smrti otce vedl hutě Vladimír sám. Dokazuje nám to i přípis na c. k. okresní hejtmanství v Kutné Hoře z ledna 1906. K němu Vladimír přikládal i křestní list, aby si byli jisti jeho původem.⁸⁰

Nadále zdokonaloval hutě po svém otci. V únoru 1905 získal Vladimír povolení ke zvýšení továrního komína o 6 metrů. Původní staticky nevyhovoval novému ministerskému nařízení z roku 1902. Stavební práce zajišťovala firma Ant. Dvořák & K. Fischer z Letek u Libčic nad Vltavou, která se specializovala na stavby komínů. Po třech letech od povolení byl komín zkolaudován a Vladimírovi byl udělen souhlas k jeho používání.⁸¹ Během let 1907 a 1913 postavil kotelnu pro stabilní lokomobil, koupil tři elektromotory, které poháněly opukávačku skla a okružní pilu.⁸²

V kapitole Sázava a historie rodiny Kavalierů se zmiňují o bratru Josefa Eduardovi a jeho huti Nová Sázava. Jeho syn Eduard zemřel 1907 bezdětný. Jako svého dědice hutě v hodnotě 200 000 K ustanovil právě Vladimíra.⁸³

Toto dědictví dopomohlo čím dál větší prestiži firmy Josef Kavalier, jež podle Wlasáka exportovala své laboratorní a technické sklo například do významných českých lázní, Karlovy Vary, Mariánské a Františkovy Lázně.⁸⁴

Otakar Wlasák ve svých člancích o Kavalierrech psal, že Vladimír znění závěti napadl a soudil se se Srbovými až do roku 1912, kdy soud prohrál a uznána byla pravost závěti.⁸⁵ Bohužel se nepodařilo v archivu v Kutné Hoře dohledat soudní řízení. JUDr. Bedřich Jedlička, advokát Vladimíra Kavaliera, se v žádosti o odročení stání u soudu z 1. srpna 1914 zmínil, že není nutné pospíchat, když teprve po osmi letech od ukončení projednávání pozůstalosti Josefa Kavaliera přicházejí dědici se svými návrhy na úpravu rozhodnutí o dědictví.⁸⁶ Přivádí mě to k domněnce, že do roku 1914 se obě strany u soudu nepotkaly a tvrzení Otakara Wlasáka je chybné. Navíc Josef na konci závěti připsal, že kdyby někdo

⁸⁰ SOkA Kutná Hora, fond Okresní úřad Kutná Hora, sign. 15–6K/127, karton 272. Prohlášení na okresní hejtmanství v Kutné Hoře ze dne 27. 1. 1906.

⁸¹ Tamtéž. Dopis okresnímu hejtmanství v Kutné Hoře ze dne 30.1. 1907.

⁸² SOkA Kutná Hora, fond Okresní úřad Kutná Hora, sign. 15–6K/1152, kart. 274. Korespondence Vladimíra Kavaliera s c. k. okresním hejtmanstvím v Kutné Hoře mezi lety 1907–1913.

⁸³ WLASÁK, 1999, s. 89.

⁸⁴ Tamtéž, s. 91.

⁸⁵ Tamtéž, s. 88.

⁸⁶ SOkA Kutná Hora, fond Okresní soud Uhlířské Janovice, Pozůstalostní spis Josefa Kavaliera, A 174/3 II, s. 162.

z jeho potomků napadl, bude omezen pouze na povinný podíl.⁸⁷ Vladimír by neohrozil své zděděné jmění proto, aby měl ještě více.

Vladimír Kavalier již roku 1910 podal rodině Srbových návrh na vykoupení z fideikomisární substitute. Srbovým mělo být nabídnuto 150 000 korun. Tím by bratři přišli o naději na vlastnictví firmy. Vladimír Kavalier odmítl nechat spočítat odborníky částku, kterou by měl synovcům Srbovým vyplatit *de iure*, a tak jeho plán nebyl uskutečněn. V březnu 1914 pak rodině oznámil, že začíná stavět novou huť na svých pozemcích, nikoliv na substitučních.⁸⁸

Vladimír Srb se snažil s Vladimírem Kavierem o domluvu již od chvíle, kdy se dozvěděl o švagrových úmyslech. Srb mu napsal dopis, kde ho prosil, aby mu Vladimír vysvětlil, proč chce na svých pozemcích stavět novou huť a proč nepoužívá stávající. Kavalier mu odpověděl, že není povinen mu vysvětlovat důvody jakékoliv stavby na svých pozemcích. Přesto mu vyložil, že stará huť bude brzy tak zastaralá, že bude nepotřebná a nová huť by mu nedostačovala. Připomněl i možnost vykoupení se ze substitute, ale za podmínek, které byly pro Srba nepřijatelné.⁸⁹ V dalším dopise Vladimíru Kavierovi i píše, že ho mrzí, že takto dopadají rodinné vztahy, ale že musí hájit právo svých synů a vyhovět závěti zemřelého Josefa Kavaliera.⁹⁰

Kavierovu švagrovi nevadilo, že staví na svých pozemcích, ale to, že staví zrovna továrnu na výrobu dutého skla, konkurenční podnik, kvůli kterému se přestane zajímat o opravu starých hutí, jež má povinnost spravovat. V tuto dobu byl nezletilý pouze nejmladší z bratří Srbových, Miloš. Vladimír Srb hájil především jeho nárok na substituci. Stavbou nové hutě na svých pozemcích, kam nedosahovala substitute majetku, zajistil Vladimír dědictví pro své potomky. Na tuto sklárnu si nikdo z příbuzných kromě jeho dětí nemohl činit nárok. Vladimír budoval stejně orientovanou továrnu za účelem zachovat prestiž světoznámého rodu.

V květnu 1914 zažádal Srb o nahlédnutí do pozůstalostního spisu Josefa Kavaliera. Vladimír měl téměř udělené povolení pro stavbu nové, ještě modernější hutě, jež měla nést

⁸⁷ SOkA Kutná Hora, fond Okresní soud Uhlířské Janovice, Pozůstalostní spis Josefa Kavaliera, A 174/3 I, s. 21.

⁸⁸ SOkA Kutná Hora, fond Okresní soud Uhlířské Janovice, Pozůstalostní spis Josefa Kavaliera, A 174/3 II, s. 132.

⁸⁹ Tamtéž, s. 136.

⁹⁰ Tamtéž, s. 138.

jeho jméno. Nákresy této budovy se dochovaly v Okresním archivu Kutná Hora. Nechávací nahlédnout do vzdušnosti a velikosti stavěné budovy. V celém komplexu počítal i s truhlárnou a zámečnickou dílnou. Díky tomu pak nemuseli dělníci přecházet mezi budovami.⁹¹ Vladimír získal souhlas od všech majitelů sousedních pozemků včetně vedení železniční dráhy, která se nachází jen pár metrů od plánované budovy. Proti stavbě nové továrny se ohradil Vladimír Srb, otec bratrů Srbových. Dle něj začal Vladimír Kavalier stavět hut' na svých pozemcích proti závazku substitučnímu.⁹² Ač tedy Vladimír vystupoval před úřady i společností jako vlastník pozemků a hutě, ve skutečnosti byl pod stálým dozorem svého švagra, který kontroloval, co se děje v Sázavě.

Měsíc poté byl Vladimír Kavalier soudně napaden za nedodržování předpisů pro užívání jmění substitučního.⁹³ Vladimír Kavalier byl nařčen, že úmyslně nechal zchátrat starou hut' (dnes zvanou František) a nová hut' (dnes známá pod pojmem Josef) mu dle jeho slov svým zastaralým zařízením nevyhovovala. Dle Vladimíra Srba nebyla za celou dobu své existence hut' Josef používána, a tak velmi trpěla pod náporům přírodních podmínek. Srb vyžadoval, aby Kavalier sourozencům Srbovým zaplatil náhradu škody, protože je tím povinen dle závěti. Dále žádal, aby byla vypočítána obchodní hodnota závodu pod firmou Josef Kavalier.

Vladimír Srb žádal o pojištění majetku, u kterého měli jeho synové substituční právo. Poukázal i na skutečnost, že když Vladimír Kavalier na okresním hejtmánství nahlašoval dědice firmy po zemřelém Josefu Kavalierovi, neuvedl své synovce jako substituenty, nýbrž pouze svou osobu.⁹⁴

JUDr. Josef Jedlička, advokát Vladimíra Kavaliera, se proti stížnosti na svého klienta vzápětí odvolal. Argumentoval, že žádost Vladimíra Srba o náhradu škody a pojištění substitute není zahrnuta v poslední vůli Josefa Kavaliera.⁹⁵ V závěti je napsáno, že Josef jmenoval svého zetě jako dohlázele nad rodinným majetkem, aby se ho Vladimír

⁹¹ SOkA Kutná Hora, fond Okresní úřad Kutná Hora, sign. 15–6K/1152, kart. 274. Oznámení o povolení stavby od majitelů sousedních pozemků z 28. 5. 1914. Protokol o povolení stavby hutě ze dne 21. 7. 1914.

⁹² Tamtéž. Dopis proti stavbě huti od Vladimíra Srba ze dne 18. 6. 1914.

⁹³ SOkA Kutná Hora, fond Okresní soud Uhlířské Janovice, Pozůstalostní spis Josefa Kavaliera, A 174/3 II, s. 113.

⁹⁴ Tamtéž, s. 123.

⁹⁵ Tamtéž, s. 145.

nepokoušel rozprodat kvůli nutnosti zaplacení dluhů své manželky.⁹⁶ V případě, že by k tomu mělo dojít, měl Srb zakročit. K ničemu takovému se ale Vladimír Kavalier nechystal.

Josef chtěl, aby podnik, který s otcem Františkem vytvořili, zůstal na své výši a udržel si své dobré jméno. Jedlička se hájil proti myšlence zůstavitele zachovat stejný chod firmy. Dle něj není možné zaručit, aby po smrti Josefa Kavaliera byla zachována stejná prestiž továrny jako za jeho života. Život firmy je závislý na mnoha faktorech jako je kvalita výrobků, zruční a zkušení zaměstnanci a hlavně odbyt, kupci, kteří pomáhají firmě růst. Jedlička tvrdil, že tyto aspekty nejsou možné započítat do obchodní ceny továrny, jak navrhoval Srb, protože se příliš mění a závisí pouze na provozovateli podniku a jeho umu.⁹⁷

C. k. okresní soud v Uhlířských Janovicích, k němuž podával svou stížnost Vladimír Srb a odvolával se Bedřich Jedlička, usnesl, že se mají odvolat na vyšší, c. k. krajský soud v Kutné Hoře. Rekursní soud v Kutné Hoře pouze poznamenal, aby okresní soud v Uhlířských Janovicích celou záležitost znovu prošetřil s ohledem na majetkovou obchodní hodnotu závodu firmy Josef Kavalier a s ohledem na pojištění nezletilého Miloše Srba.⁹⁸ Vladimír Kavalier byl v závěti svého otce zproštěn povinnosti zříditi substitutům nějakou jistotu před zákonem.⁹⁹ Z toho důvodu bylo právo na jeho straně. Soud v září 1914 dal za pravdu doktoru Jedličkovi. Není možné, aby se do celkové hodnoty podniku započítali zákazníci, ani kvalita skla a dělnictva. Dále rozhodl, že „dědic provozovaného závodu a živnosti obchodní po smrti zůstavitele na své jméno ohlásiti musí, popřípadě o nové povolení ku provozování závodu žádati musí“.¹⁰⁰ Soud uznal, že dle závěti nemá Kavalier povinnost vést firmu pod původním jménem, protože žádná taková podmínka se v ní nenalézá.¹⁰¹ Vladimírovi už nic nebránilo v tom, aby nově stavěná huť nesla jeho jméno.

Vladimír Srb toto stání u soudu naprosto prohrál. Soud jeho žalobu pojmenoval jako bezvýznamnou a rozhodl, že dle obchodního zákoníku je nepřípustné připsat k majiteli podniku poznámky fideikomisární substitute. Taktéž tvrzení doktora Srba, že Vladimír Kavalier nechává staré hutě chátrat a je povinen zaplatit substitutům vzniklé škody, označil

⁹⁶ SOkA Kutná Hora, fond Okresní soud Uhlířské Janovice, Pozůstalostní spis Josefa Kavaliera, A 174/3 I, s. 22.

⁹⁷ SOkA Kutná Hora, fond Okresní soud Uhlířské Janovice, Pozůstalostní spis Josefa Kavaliera, A 174/3 II, s. 146.

⁹⁸ Tamtéž, s. 156.

⁹⁹ SOkA Kutná Hora, fond Okresní soud Uhlířské Janovice, Pozůstalostní spis Josefa Kavaliera, A 174/3 I, s. 20.

¹⁰⁰ SOkA Kutná Hora, fond Okresní soud Uhlířské Janovice, Pozůstalostní spis Josefa Kavaliera, A 174/3 II, s. 165.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 167.

soud za neplatné. Vladimír nechal u hutě František postavit komín a pořídil lokomobil, který ulehčil práci dělníkům. Soud prohlásil, že není možné ze slov Kavalierových v dopisu z března 1914 usuzovat, že nehodlá dále opravovat obě stojící hutě. Vladimíru Kavalierovi bylo také přiznáno, že není povinen dokončovat novou huť Josef, protože v dědictví ji získal jako nedokončenou. Ani žaloba proti nově stavěné konkurenční huti nebyla podpořena. Soud přiznal Kavalierovi, že tím nijak neohrožuje znění závěti ani chod hutí František a Josef.¹⁰² Nikde Vladimír neprohlásil, že by stavěl konkurenční huť. Soud k tomu stavbu nové továrny posvětil výrokem, že alespoň se ulehčí staré huti a nedojde k tak rychlému opotřebení.¹⁰³

Vladimír Srb trval na své žalobě. Nesouhlasil s tím, že není možné vypočítat cenu závodu. Chtěl do ceny firmy započítat i její stáří, jímž hodnota majetku roste, obchodní styky, známost ve světě, dělníky i úředníky. Odkazoval se na stálý obchodní zvyk, podle něhož se vypočítávají ceny závodů, když jsou prodávány. Dělníci, úředníci ani technika výroby smrtí majitele nezanikají, ale pokračují dál a pouze vlastnictví přechází na jiného majitele. Dále se ohradil proti zapsání Vladimíra Kavaliera do obchodního rejstříku jako samojediného majitele, ale nežádal poznámku fideikomisární substituce. Jak přesně si Srb představoval zápis do obchodního rejstříku, v odvolání nezmínil. Odkazoval se pouze na skutečnost, že závod je vedený předmětem substituce.¹⁰⁴ Měl tedy v plánu zapsat své syny jako spolumajitele závodu? Tento krok by odporoval závěti ve chvíli, kdy by měl Vladimír Kavalier v době své smrti plnoletého syna.

Již den po podání Srbova odvolání se soud usnesl, že doktor Vladimír Srb jako otcovský opatrovník synů Vladimíra, Jaroslava a Miloše Srbových souhlasil s výsledkem pozůstalostního jednání z roku 1905 a celých 11 let od smrti Josefa Kavaliera žádných námitek proti závěti nevznesl, tudíž se zavrhlá žádost o přepočítání hodnoty závodu. Opětovně schválil Vladimírovi stavbu nové hutě. K prospěchu Srbovým navrhl, aby bylo prošetřeno pojištění eventuální náhrady a aby v obchodním rejstříku bylo opraveno nebo doplněno jméno majitele firmy.¹⁰⁵

Protože Srb neměl takové zastání u okresního soudu, jež by si přál, odvolal se koncem září 1914 ke krajskému soudu v Kutné Hoře. Ani tam se nepodařilo Vladimíru Srbovi

¹⁰² SOkA Kutná Hora, fond Okresní soud Uhlířské Janovice, Pozůstalostní spis Josefa Kavaliera, A 174/3 II, s. 169.

¹⁰³ Tamtéž, s. 170.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 172.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 176.

prosadit svou žalobu. Krajský soud uznal, že obchodní cena závodu se zakládá na osobních poměrech a netvoří tak součást jmění pozůstalostního. Taktéž krajský soud dodal, jako předtím okresní, že návrh na vypočtení obchodní hodnoty závodu je neopodstatněn, protože již bylo sjednáno, co je předmětem substitučního jmění.¹⁰⁶

Vladimír Kavalier se odvolal až k nejvyššímu soudnímu dvoru ve Vídni. Ohradil se proti pojištění firmy, jako předmětu fideikomisární substituce, i proti doplnění substituce do obchodního rejstříku, protože dle slov doktora Bedřicha Jedličky nebyly ustanoveny v žádném zákoně povinnosti o doplnění fideikomisární substituce.¹⁰⁷ Vladimír Srb nezahálel a jménem svých synů se též odvolal k soudu do Vídně, kde hájil vypočtení obchodní ceny závodu.¹⁰⁸ Vídeňský soud v prosinci roku 1914 rozhodl takto: Ve věci oprav či doplnění zápisu do obchodního rejstříku má rozhodnout soud rejstříkový, nikoli pozůstalostní. Ten buď povolí, nebo nepovolí zápis. Srbovým nebylo povoleno přepočítat obchodní hodnotu firmy. Soud se odkázal na usnesení c. k. okresního soudu v Uhlířských Janovicích z roku 1905, s nímž všichni dědici souhlasili.¹⁰⁹

Roku 1915 Srbovi podali novou žalobu u c. k. krajského soudu v Kutné Hoře. Žádali o vydání všeho, co bylo podle závěti předmětem fideikomisární substituce, pojištění substitučního jmění jako jistotu pro Srbovy ve výši 500 000 K a o předání veškerého závodu Josef Kavalier, včetně obchodních knih, obchodní korespondence, pomůcek a zápisků obchodních, seznam zákazníků, odběratelů firmy a další. Srbovi chtěli Vladimíra okamžitě zprostit správy nad dědictvím Josefa Kavaliera, protože dle žalobců Vladimír popíral, že do substitučního jmění patří celý závod pod firmou Josef Kavalier provozovaný. Žaloba na Vladimíra Kavaliera se dostala až k nejvyššímu soudu do Vídně, kde byla 26. června 1917 zamítnuta.¹¹⁰

První světová válka znamenala i pro sázavské sklárny mobilizaci řady dělníků. Protože nemáme možnost nahlédnout do firemního archivu firmy, nejsme schopni říct, jak velké procento dělníků opustilo hutě. S existenčními problémy se Vladimír potýkal nedlouho po začátku války. V lednu 1915 musel žádat ministerstvo vnitra, aby byl jeho podnik státem chráněný. Sklárny nesly již z minulosti titul c. k. privilegované, a především

¹⁰⁶ SOkA Kutná Hora, fond Okresní soud Uhlířské Janovice, Pozůstalostní spis Josefa Kavaliera, A 174/3 II s. 189.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 193.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 195.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 201.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 213.

byly jediným větším podnikem v okrese Uhlířské Janovice. Čítal na 300 zaměstnanců.¹¹¹ V březnu téhož roku hrozilo dokonce i zastavení výroby. Důvody Vladimír popsal c. k. okresnímu hejtmanství v Kutné Hoře následovně. Některé sklárny na výrobu obyčejného užitkového skla se snažily zlákat sázavské dělníky k sobě, aby u nich napodobovaly sázavské chemické a bakteriologické sklo. Výroba těchto typů skel je poměrně složitá a Vladimír varoval, že by napodobeniny mohly pouze ohrozit činnost epidemických laboratoří a nemocnic. S připočtením odchodů zaměstnanců na válečnou frontu nebylo možné vyrábět předválečné množství skla. Z úřadů bylo potvrzeno, že Kavalierovy sklárny jsou jediné v celém Rakousku, které mají oprávnění k výrobě skleněného zboží pro nemocnice a další zdravotní úřady, a musí být zajištěn nerušený provoz výroby.¹¹² Díky takovým státním zakázkám se obě firmy (sklárny v Sázavě a Nové Sázavě) udržely při životě v době války. Jenomže nemožnost dodávek do tradičních zemí, jimiž byla Anglie, Amerika i Francie, dospělo k tomu, že země si kvůli nedostatku ojedinelého sázavského zboží musely pomoci samy a začaly vyrábět sklo podobného složení a kvality jako rodina Kavalierů. Po válce se pak nové zboží dostalo na konkurenční trh a za draho dovážené československé sklo nebylo v následujících letech schopno se udržet na zahraničních pultech.¹¹³

Za války byly do továrny přijaty i ženy. Zaměstnávány byly pouze pomocnými pracemi v podobě čištění skla, balení výrobků do slámy a skládání skla do beden. Mladiství do 16 let měli na starost otvírání a zavírání forem, do kterých se sklo fouká, odnášení vyfouknutého skla do chladicích pecí a donášení vody, což pro ně platilo i v noci. Jediné ženy měly zakázáno pracovat na noční směně.¹¹⁴

Podle Otakara Wlasáka se Vladimír Kavalier dostal roku 1917 do finančních obtíží kvůli nedostatku uhlí, kterým byly poháněny pece. Údajně si musel Vladimír vzít bankovní úvěr, jenž ke konci války vystoupal k několika set tisícům rakouských korun.¹¹⁵

Bance československých legií byly zaslány bilance z let 1914 a 1919 pro porovnání stavu předválečného a válečného. Tento dokument nám ukazuje i jmění, které vlastnil

¹¹¹ SOkA Kutná Hora, fond Okresní úřad Kutná Hora, sign. 15–6K/1736 kart. 275. Dopis okresnímu hejtmanství ze dne 25. 1. 1915.

¹¹² Tamtéž. Dopis ze dne 12. 3. 1915.

¹¹³ Archiv České národní banky (dále jen archiv ČNB), fond Banka československých legií, sign. 624/1.

¹¹⁴ SOkA Kutná Hora, fond Okresní úřad Kutná Hora, sign. 15–6K/1736, kart. 275. Pracovní řád vydaný dne 10. 6. 1915.

¹¹⁵ WLASÁK, 1999, s. 91.

Vladimír Kavalier. Vlastnictví zemědělské půdy, domů v Praze i obou skláren (Sázavy a Nové Sázavy) nás nepřekvapí. Vladimírovi k tomu také patřili lihovar, pivovar, lom, vápenka, cihelna v Radvanicích a Hostinec Sázava. Roku 1914 spravoval Vladimír majetek za 1 823 713 Kč, z toho jmění výdělečné (hutě a příslušenství) činilo celkem 902 168 Kč, na němž byl dluh 128 882 Kč.¹¹⁶

Zatímco v březnu roku 1919, tedy ještě za života Vladimíra, čítalo výdělečné jmění hodnotu 2 494 128 Kč, na němž bylo 679 236 Kč dluhu. Při sečtení ceny majetku a odečtení dluhů se jednalo o částku 2 063 637 Kč, kterou reálně disponoval Vladimír Kavalier.¹¹⁷ Vzhledem k výši dluhů lze tedy usuzovat, že opravdu Vladimír musel žádat u některé banky o úvěr.¹¹⁸

Vladimír Kavalier zemřel 30. srpna roku 1919 ve svých 58 letech. Zanechal po sobě tři děti, dcery Růženu a Evženií a syna Vladimíra Josefa, kterému ale v době otcovy předčasné smrti nebylo osudných 18 let (narodil se 18. srpna 1906).

¹¹⁶ List výpočtu majetku operuje v obou letech s měnou Kč. Lze usuzovat, že z firmy byl zaslán přepočtení ceny předválečné na cenu aktuální pro lepší orientaci.

¹¹⁷ Archiv České národní banky (dále jen Archiv ČNB), fond Banka československých legií, sign. BČL/624/1. Berní zpráva z 1. 2. 1927.

¹¹⁸ Podotýkám, že do celkového jmění není zahrnuta ½ velkostatku v Sázavě o hodnotě 1,5 mil. Kč, kterou nejspíš získal Vladimír věnem.

8. Spor o hutě po smrti Vladimíra Kavaliera

Necelý měsíc po smrti Vladimíra Kavaliera, 26. září 1919, podali Srbovi, zastoupeni JUDr. Adolfem Boháčkem, žádost o opětovné otevření pozůstalostního projednávání po Josefu Kavalierovi. Přihlásili se o správu substitučního jmění, která jim dle závěti Josefa Kavaliera měla připadnout.¹¹⁹ Ač se doktor Boháček a doktor Jedlička sešli v listopadu 1919 u okresního soudu pro Horní Nové město Praha, bylo stání odročeno až na únor příštího roku pro nemožnost Jedličky se na žalobu připravit.¹²⁰

Bedřich Jedlička podal také žádost o otevření pozůstalostního jednání. Uvedl, že i přes několikaleté spory a soudní stání se doposud strany nedomluvily, co přesně se má státi předmětem substituce. Připomněl, že se roku 1905 u pozůstalostního soudu neřešilo, co nastane, narodí-li se Vladimírovi syn.¹²¹ Jedlička poukázal na podmínku závěti Josefa Kavaliera: „ustanovuji, zemře-li syn Vladimír nezanechav mužských potomků, z nichž by jeden v den úmrtí stár byl, aneb že by mužští potomci tito před dosažením fyzické zletilosti zemřeli...“ Jedlička na základě této věty navrhl, že se musí prošetřit, co myslel Josef Kavalier pod fyzickou zletilostí Vladimírova syna. Dle jeho uvážení nechtěl Josef přenechat majetek Srbovým za každou cenu, nýbrž až ve chvíli, kdy by přímý mužský rod Vladimíra před dosažením fyzické zletilosti vymřel. Protože ve chvíli Vladimírovy smrti žil jeho syn, nevymřel tak mužský rod. Jedlička tvrdil, že by Srbovi museli počkat, až by zemřel i třináctiletý Vladimír Josef, aby mohli získat vše, co jim Josef v závěti odkázal. Nastala tedy otázka, jak se vypořádat s fideikomisární substitucí, když Vladimír po sobě zanechal nezletilého syna.¹²²

Poručníkem nezletilých potomků Vladimíra se stal Josef Jan Frič.¹²³ Dne 5. prosince 1919 poslal Srbovým dopis, v němž uvedl, že jejich děd určitě neměl v úmyslu rodinu vlastního syna úplně vydědit. Dopis pokrývá snahu o finanční vyrovnání, na které bratři Srbovi nepřistoupili, a také obavy z toho, že kvůli jejich přístupu k celé věci bude celá továrna zatížena na několik let řadou nových sporů.¹²⁴

¹¹⁹ SOKA Kutná Hora, fond Okresní soud Uhlířské Janovice, Pozůstalostní spis Josefa Kavaliera, A 174/3 II, s. 207.

¹²⁰ Tamtéž, s. 217.

¹²¹ Tamtéž, s. 222.

¹²² Tamtéž, s. 224.

¹²³ J. J. Frič byl synem Josefa Vojtěcha Friče a Anny Fričové, rozené Kavalírové, která byla sestrou Josefa Kavaliera. Frič je znám jako továrník, výrobce optických přístrojů a zakladatel hvězdárny v Ondřejově.

¹²⁴ SOKA Kutná Hora, fond Okresní soud Uhlířské Janovice, Pozůstalostní spis Josefa Kavaliera, A 174/3 II, s. 230.

Ani Fričův dopis nepřesvědčil bratry Srbovy o mimosoudním řešení, a tak doktor Boháček 20. ledna 1920 napsal okresnímu soudu v Uhlířských Janovicích žádost, aby se obě strany sešly soudně. Důvodem byla obava z nové hutě a sklárny Nová Sázava, jež se specializovaly na stejnou výrobu skla jako firma Josef Kavalier. Boháček si také stěžoval, že Kavalierovi přesouvají kvalitní dělníky do své firmy a ubytovávají je ve svých domech.¹²⁵ Úbytek kvalifikované práce předznamenával i úbytek zakázek a prosperity firmy Josef Kavalier. Srbovi zažádali o „vnuceného správce“, který měl působit ve firmě, dokud se celá věc neuzavře. Soud k tomu svolil a ustanovil jím Hynka Rückela, jenž měl s výrobou dutého skla bohaté zkušenosti.¹²⁶

JUDr. Jedlička zažádal o odklad nastoupení sekvestrace s odůvodněním, že Kavalierovým by vznikla velká škoda.¹²⁷ Proti tomu se ohradil JUDr. Boháček, jenž v tom viděl pouze volnou ruku v „rozkrádání“ fideikomisární substituce a žádal okamžité nastoupení vnuceného správce.¹²⁸

Jedlička dále hájil práva rodiny Kavalierových. Ve stížnosti proti Srbovým tvrdil, že je nemístné odvolávat se na okolnost, že Vladimír Kavalier uznal testament svého otce za pravý a převzal závazek substituční.¹²⁹ V pozůstalostním spisu se ale nedočteme, jestli měl Vladimír nějaké připomínky proti fideikomisární substituci. Otcovu poslední vůli uznal za pravou. Jako náznak jistého zaváhání o přijetí fideikomisu by se nám mohla zdát časová proluka mezi prvním stáním u pozůstalostního soudu a potvrzením JUDr. Bedřicha Jedličky, že Vladimír Kavalier přijímá svůj dědický podíl. Závěť byla otevřena a přečtena v srpnu 1903, v květnu 1904 poprvé zasedali všichni zástupci dědiců u soudu a až 16. června 1905 Vladimír přijal celé dědictví.¹³⁰ Nemusíme u této domněnky zůstat. Vladimír se přece ještě přihlásil o finance, které mu otec dle jeho slov dlužil za nákup zboží do firmy. Je tedy možné, že pouze tento fakt oddaloval přijetí závěti v plném rozsahu.

¹²⁵ SOKA Kutná Hora, fond Okresní soud Uhlířské Janovice, Pozůstalostní spis Josefa Kavaliera, A 174/3 II, s. 232.

¹²⁶ Tamtéž, s. 234.

¹²⁷ Tamtéž, s. 239.

¹²⁸ Tamtéž, s. 241.

¹²⁹ Tamtéž, s. 251.

¹³⁰ SOKA Kutná Hora, fond Okresní soud Uhlířské Janovice, Pozůstalostní spis Josefa Kavaliera, A 174/3 I, s. 19.

Okresní soud o dosazení sekvestora neprojednal se stranou žalovaného a rovnou ho ustanovil do čela firmy Josef Kavalier. Proti tomu se Jedlička ohradil se slovy, že toto jednání je nezákonné.¹³¹

Ve stejnou chvíli, kdy probíhala žaloba bratrů Srbových, zasedal i pozůstalostní soud po zemřelém Vladimíru Kavalierovi, který usnesl v říjnu 1919, aby byla v Sázavě prováděna sklářská činnost ve stejném rozsahu a způsobu na účet pozůstalosti. Dodržet toto nařízení bylo možné pouze za použití nové huti postavenou Vladimírem Kavalierem. I tento pozůstalostní soud doporučil, že by se správa měla vést ve srozumění s vnuceným správcem Ignácem Rücklem. Jedlička toto usnesení prohlásil za nezákonné.¹³² Vést dvě soudní jednání v jeden čas bylo pro rodinu velmi finančně nákladné.

Kavalierovi nespokojeni s rozhodnutím okresního soudu Uhlířské Janovice se odvolali ke krajskému soudu v Kutné Hoře.¹³³ Odpověď oběma advokátům zněla, že tuto záležitost má prošetřit pozůstalostní soud po zemřelém Vladimíru Kavalierovi, která má ustanovit, jestli již nastala substitute, jak tvrdí Srbovi, nebo ještě ne, jak zastává Bedřich Jedlička. Prozatím se také zamítla vnucená správa. Srbovi dostali 30denní lhůtu na vznesení žaloby.¹³⁴ S tím nesouhlasil JUDr. Boháček, který proti usnesení soudu podal stížnost. Trval na tom, že sekvestrace je nezbytná, dokud se celá záležitost nevyřeší. Koncem dubna 1920 krajský soud v Kutné Hoře zrušil lhůtu na podání žaloby. Ostatním stížnostem obou advokátů nevyhověl. Soud rozhodl, že vzhledem k tomu, že nejde o řízení při odporujících si dědických přihláškách, nemá tu místo sekvestrace, když správa substitučního jmění byla pravoplatně svěřena dědicům zemřelého odkazovníka Vladimíra Kavaliera.¹³⁵

Ze spisů se dozvídáme, že JUDr. Boháček podal žalobu na rodinu Kavalierovu v srpnu 1920 kvůli nedodržení fideikomisární substitute. Krajský soud v Kutné Hoře v červnu 1922 vyhověl žalobě. Nebyl to ale konec. Kavalierovi se odvolali k vrchnímu soudu zemskému v Praze, dokonce i k nejvyššímu správnímu dvoru, jež oba potvrdily právo na straně rodiny Srbových.¹³⁶ Kavalierům bylo soudem nařízeno vydat vše, co náleželo do fideikomisární substitute a to do 14 dnů od chvíle, kdy nařízení vejde v platnost, jinak jim hrozila exekuce.

¹³¹ SOKA Kutná Hora, fond Okresní soud Uhlířské Janovice, Pozůstalostní spis Josefa Kavaliera, A 174/3 II, s. 254.

¹³² Tamtéž.

¹³³ Tamtéž, s. 255.

¹³⁴ Tamtéž, s. 257.

¹³⁵ Tamtéž, s. 270.

¹³⁶ SOKA Kutná Hora, fond Okresní soud Uhlířské Janovice, Pozůstalostní spis Josefa Kavaliera, A 174/3 III, s. 2.

Dále byli povinni jako strana poražená zaplatit výlohy spojené s vedením několikaletého sporu. Odevzdány měly být bratrům Srbovým zejména „závod pod firmou Josef Kavalier provozovaný, z inventárních zásob buď zásoby in natura v poměru jako 13 400 : 15 938,42 nebo v hotovosti 268 000 K, z hospodářského příslušenství buď věci in natura v poměru 2000 : 4346 nebo v hotovosti 40 000 K a neb ze svršků a náradí buď věci in natura v poměru 1000 : 1119,30 aneb v hotovosti 20 000 K“.¹³⁷ Požadavky Srbových se opírají o závěť Josefa Kavaliera, pouze jsou upraveny dle aktuálních hodnot předmětů.

JUDr. Jedlička stále tvrdil, že fideikomisární substituce ještě nenastala, ale krajský soud v Kutné Hoře označil podmínku substituce v závěti za naprosto jasnou, srozumitelnou a k Jedličkově obhajobě se vyjádřil takto: „Není třeba k tomu znalce české gramatiky a skladby, neboť výklad strany žalované je násilně vyumělkovaný. Jest jasno, že fideikomisární substituce měla nastati.“¹³⁸ Námitka nesrozumitelnosti podmínky v Josefově závěti byla zamítnuta.

Vrchní zemský soud v Praze žalobu potvrdil. Jediné, co zamítl, bylo, aby žalovaná strana, tedy Kavalierovi, platili útratu za vítěze.¹³⁹ Ještě nejvyšší soudní dvůr v Brně potvrdil celou záležitost 31. ledna 1923. Koncem června toho roku byl ustanoven znalec Josef Gallat, který měl prohlédnout stav dědictví, které bylo po smrti Josefa Kavaliera Vladimírem spravováno a určit stav a změny provedené za života Vladimíra.¹⁴⁰ Gallat podal opravdu podrobnou zprávu, v níž uváděl i výměnu okapů či sporáku. Díky jeho znaleckému posudku se dozvídáme, že Vladimír byl mužem na pravém místě. O údržbu majetku se staral znamenitě. Opravoval nejen hutě, ale nechal i podbít podlahu v domě sklářů, zřídil nové chlévy a kurníky.¹⁴¹

Spory a fideikomis dělali problém všem. V červnu 1923 obdržel okresní soud v Uhlířských Janovicích žádost z katastru nemovitostí, aby mu soud potvrdil, kdo se tedy stal majitelem domu č. p. 68 a koho mají zapsat do análů.¹⁴²

V říjnu 1923 došlo k žádosti o zrušení substituce, na níž se shodly obě strany. Evženie Kavalierová jménem svých nezletilých dětí Evženie a Vladimíra a Růžena Voženílková,

¹³⁷ SOKA Kutná Hora, fond Okresní soud Uhlířské Janovice, Pozůstalostní spis Josefa Kavaliera, A 174/3 III, s. 5.

¹³⁸ Tamtéž, s. 6.

¹³⁹ Tamtéž, s. 10.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 19.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 20.

¹⁴² Tamtéž, s. 34.

rozená Kavalierová, se zřekly „všech práv, které by jim, respektive nezletilým dědicům mohly se zrušení substituce vzejíti“.¹⁴³ Chvíli už to vypadalo, že by mohlo dojít k vyšetření sporu, který se táhnul téměř deset let, jenže Srbovi nechtěli přistoupit na to, aby rodině Kavalierových doplatili opravy na majetku, jenž se dle fideikomisu stal jejich. Dle nich se objekty nenacházely ve stavu jako v době úmrtí jejich děda Josefa Kavaliera, ale o mnoho zašlé, a tak JUDr. Boháček navrhl, aby ke zděděnému majetku získali Srbovi od Kavalierových částku 400 000 Kč. K tomu se ještě snažil uplatnit nárok na zisky ze substituční masy za dobu od delace do skutečného odevzdání, jenž vyčíslil na 1 200 000 Kč.¹⁴⁴ Tento nárok Evženie Kavalierová jménem dětí nepřijala. Knihovní pohledávky v inventáři činily hodnotu 16 000 Kč, v zásobách měli 13 400 Kč, hospodářské příslušenství vlastnili v hodnotě 2 000 Kč a svršky s náradím v částce 1000 Kč. Na částce, kterou by měli Kavalierovi ještě k dědictví vyplatit, se nebyli schopni dohodnout, a tudíž bylo rozhodnutí soudu posunuto o 21 dnů s podmínkou, že doktor Boháček se pokusí řádně ocenit odkaz Josefa Kavaliera.¹⁴⁵

Ocenění celkového dědictví trvalo až do března 1924, kdy předložil JUDr. Boháček čistou hodnotu dědictví po Josefu Kavalierovi. Ta s ohledem na aktuální ceny činila 295 490,40 Kč bez pasiv.¹⁴⁶ Proti ceně se ohradily Evženie Kavalierová a její dcera Růžena Voženílková. Především zmínily, že „pokud se týče investičních nároků pozůstalosti Vladimíra Kavaliera, tedy nároky ty uplatňujeme proti odkazovníkům v částce nejméně 475 963, 22 Kč, a proto s oceněním částkou 100 000 Kč nesouhlasíme a němu protestujeme, uvádějíce, že v samostatném dílčím inventáři ve spisech A 232/19 (pozůstalostní spis Vladimíra Kavaliera, pozn. autora) sepsaným odhadnuty byly tyto investice částkou 310 560 Kč“.¹⁴⁷

V květnu 1924 bylo bratrům Srbovým po dlouhých pěti letech po smrti Vladimíra Kavaliera vydáno potvrzení k zápisu do knihy pozemkové. Stali se tak vlastníky velké části Vladimírova vlastnictví včetně skelné hutě a mlýna, který byl první nemovitostí koupenou Františkem a Antonií Kavalírových v Sázavě.¹⁴⁸ Vzhledem k nemožnosti nahlédnout do katastrálních záznamů v SOkA Kutná Hora se nepodařilo dohledat stavební parcelu č. 97,

¹⁴³ SOkA Kutná Hora, fond Okresní soud Uhlířské Janovice, Pozůstalostní spis Josefa Kavaliera, A 174/3 III, s. 39.

¹⁴⁴ Delace znamená napadení dědictví dědicem.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 46.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 61.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 76.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 78.

na níž se nacházela huť zděděná bratry Srbovými. Dle výkazů z Banky československých legií, o níž bude pojednáno níže, můžeme uvažovat, že šlo o huť dnes známou jako Josef, tedy novou huť stavěnou za děda Srbových, o níž se soudil Vladimír Srb s Vladimírem Kavalierem roku 1914.

Okresní soud si nechal všechny výlohy spojené s řešením sporu zaplatit. Vzhledem k délce jednání a řady úředních listin byla stanovena částka 7 000 Kč.¹⁴⁹

Evženie Kavalierová se ale ani tak nepřestala soudit. Poslala ke krajskému soudu v Kutné Hoře stížnost, že k odevzdání nemovitostí ještě dojít nemělo, protože doposud nebyly vyřešeny poplatky spojené se získáním dědictví a také nebyly vyřízeny nároky spojené s pozůstalostí po zemřelém Vladimíru Kavalierovi.¹⁵⁰ Krajský soud stížnost zamítl.

Bratrům Srbovým byla vyplacena částka 23 000 Kč, které měli získat od Vladimíra Kavaliera v případě naplnění substitute a které byly uloženy v Zemské bance v Praze.¹⁵¹

Vladimír, Jaroslav a Miloš Srbovi se v prosinci roku 1925 dočkali svých práv a byli oficiálně zapsáni jako majitelé firmy Josef Kavalier zabývající se živností sklářskou po „továrnicku“.¹⁵² Takto skončil spor mezi rodinou Srbových a Kavalierových, jenž byl zapříčiněn složitou závětí Josefa Kavaliera.

¹⁴⁹ SOkA Kutná Hora, fond Okresní soud Uhlířské Janovice, Pozůstalostní spis Josefa Kavaliera, A 174/3 III, s. 79.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 97.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 112.

¹⁵² Tamtéž, s. 113.

9. Problémy skláren od roku 1919

Jelikož synovi Vladimíra bylo pouhých 13 let, když mu otec zemřel, ujal se chodu skláren ředitel Karel Vacka. Není vyloučeno, že Josef Jan Frič, opatrovník nezletilých dětí Kavalierových dohlížel na dění ve firmě.

Po první světové válce řešila celá Sázava bytovou krizi. Kvůli uvedení nové hutě do provozu a návratu dělníků z bojišť přibýlo v Sázavě takového dělnictva, že je město nemělo, kde ubytovat. Ve městě se utvořilo společenství pro stavbu nových domů, v němž byl i ředitel skláren. Mezi zájemce o dům nebo byt patřili i zámečník Ladislav Lucký a dělník Rudolf Novák. Ostatní byli většinou řemeslníci, kterým se ale nelíbila poloha pozemků na periferii města, jelikož se obávali, že lidé do jejich obchodů a dílen nebudou kvůli tomu chodit. Sázava měla pouze omezenou možnost kam se rozšiřovat vzhledem ke své poloze v údolí, jemuž dominuje řeka. Stavět se tedy mělo na kopci v obci Černé Budy, kde chtělo společenství využít záborového zákona z roku 1919 a vyvlastnit pozemky rodině Schwarzových, kteří byli i majiteli bývalého sázavského kláštera. Druhá možnost byla kolem kolejí u skláren, a tak se díky bytové krizi rozrostly Hutě o několik dvojdomků, kam se mimo jiné nastěhovali i zaměstnanci skláren.¹⁵³

O vytvoření akciové společnosti v sázavských sklárnách uvažoval již v únoru 1922 Josef Jan Frič, opatrovník dětí po zemřelém Vladimírovi Kavalierovi. Plánoval sloučit hutě Nové Sázavy v Bezvěrově a Sázavy. Vladimír Josef Kavalier by poté vlastnil polovinu akcií. Tím by měl stále právo rozhodovat o dění ve firmě.¹⁵⁴ Zavedení akciové společnosti odkazuje na finanční problémy, které rodina měla již několik let. Situaci nepřispěl ani vzestup československé koruny v roce 1922. Kvůli němu došlo ke kurzovní ztrátě na valutách, na librách přes 700 000 Kč. Také k tomu přispěla okolnost, že „bankovní dluh, který vznikl na znehodnocení korun, sice ciferně zůstal, avšak jeho hodnota vnitřní několikanásobně vzrostla“.¹⁵⁵

Roku 1927 byla do Živnostenské banky doručena stížnost od neznámého zaměstnance skláren, jemuž nebylo lhostejné, jak si firma vede. Zmiňoval, že ve skladech na Smíchově

¹⁵³ SOKA Kutná Hora. Fond Obecní úřad Kutná Hora. Stavební družstvo pro Sázavu a okolí, plány a spisy ke stavbě domků. Inv.č. 1104, kart.455. Hutě se říkalo oblasti kolem skláren.

¹⁵⁴ Archiv České národní banky (dále jen ČNB), fond Živnostenská banka, sing. ŽB/6216/5. Zápis ze dne 2. 2. 1922 o akcionování skláren.

¹⁵⁵ Archiv ČNB, fond Banka československých legií, sign. BČL/624/1. Memorandum ministerstvu financí ohledně dávky z majetku ze dne 11. 5. 1928.

leží cca 400 beden skla, které je neprodané. Firma vyvezla na jaře 1926 do Londýna více než 150 takových beden, jež se dle jeho uvážení z většiny ještě neprodaly. Pokud se zboží neprodá, pracuje fabrika s obrovskou ztrátou, není schopná platit úvěr a roste tak dluh. Stížnost obsahuje i informaci, že sklo bylo prodáváno pod cenou. Anonym nastínil obavu, že takové jednání vedoucího závodu povede ke smutnému konci existence skláren, a proto žádal, aby banka provedla revizi a zjistila, jak na tom celý podnik je.¹⁵⁶

Kavalierovi kvůli nemožnosti krýt nákup materiálu prodejem zboží a ještě zadlužením z dlouholetého sporu byli nuceni obracet se na banky. U Banky československých legií byl zřízen roku 1927 paušál pro Evženi Kavalierovou a její rodinu na 120 000 Kč. Do něj nebyly zahrnuty nájem, osvětlení a otop místností najatých ve vile Anička v Sázavě. Do firmy byl bankou ustanoven Josef Šollar jako síla účetní. Do kolektivu pracovníků byl dán s podmínkou, že se nesmí jeho přítomností zvýšit režie firmy Vladimír Josef Kavalier. Realizaci této podmínky nechala banka čistě na majitelích. Advokát Bächer, který Kavalierovi zastupoval v právních a úředních záležitostech, popsal neutěšenou situaci celého podniku. Dosazovaní úředníci byli placeni bankou, nikoli firmou. Pouze rozdíly v platech vyrovnávali Kavalierovi. Ti dokonce žádali své zaměstnance, aby jim mohli snížit platy, jelikož nebyli schopni řádně platit.¹⁵⁷

Josef Šollar získal v červnu 1927 zvláštní moc ve firmě. Stal se dohlížitelem nad veškerými sklárnami. Ke zlepšení stavu by bylo pomohlo propuštění řady úředníků, jež se po jeho nástupu jevila jako přebytečná.¹⁵⁸ Necelé dva roky po ukončení soudních tahanic kvůli dědictví a necelé dva roky před krachem na newyorské burze se firma potýkala s nemožností platit daně, snažila se o odepsání dávky z majetku a přírůstek na majetku. Problémem byla také narůstající konkurence u německých skláren, která brala sázavským hutím zákazníky. O silném konkurenčním boji lze hovořit již roku 1923, kdy z nedostatku zakázek byla zastavena činnost v Nové Sázavě. Finančně rodinu firma v Bezděrově dále zatěžovala. V naději, že se situacelepší, platili zaměstnancům, aby si pojistili, že se neodstěhují jinam za prací. Platy je stály minimálně 150 000 Kč ročně. Evženie Kavalierová byla ochotna odprodat závod Nová Sázava jen, aby zachránila sázavský podnik a rodinu alespoň částečně dostala z dluhů. K tomu i nabízela Bance československých legií, že dá

¹⁵⁶ Archiv České národní banky (dále jen ČNB), fond Živnostenská banka, sign. ŽB/6216/5. Anonymní dopis, který přišel do banky 13. 7. 1927.

¹⁵⁷ Archiv ČNB, fond Banka československých legií, sign. BČL/624/1. Korespondence mezi JUDr. Pavlem Bächerem a bankou mezi březnem a zářím roku 1927.

¹⁵⁸ Tamtéž.

do zástavy předměty, které nejsou příslušenstvím nemovitého majetku a ještě je v zástavě banka, neměla. Jednalo se o strojní zařízení, inventáře, zásoby surovin, polotovary a zboží hotového. Kavalierová byla i nucena prodat pod cenou pražské domy, které zdědil její manžel Vladimír po svém bratranci Eduardu Kavalierovi na Praze II č. p. 513, 514 a 143/VI.¹⁵⁹

Rodina nebyla schopna uživit ani sama sebe. Žádala Banku čs. Legií o měsíční částku 10 000 Kč na výlohy rodiny, do níž byl zahrnut jenom nájem pražského bytu, ale i jejich soukromé potřeby.¹⁶⁰ O platbě nájemného z vily Anička žádala mimo uvedenou částku. Bächrovo jednání s bankou vyznívá dost hrubě. Spíše než žádosti vypadají dopisy jako podmínky, na něž banka zkrátka musela přistoupit.¹⁶¹

Dopisy mezi bankou a rodinou Kavalierových nám odhalují skutečnost, která doposud nejspíše nikoho nenapadla. Veškeré domy, jež vlastnil Josef Kavalier, přenechal buď přímo své dceři Marii, nebo je zatížil fideikomisární substitucí. Vladimír si na svých pozemcích patrně nezřídil dům, který by výhradně patřil jemu a jeho osobě, a tak po prohraných soudních sporech musela Evženie Kavalierová s dětmi opustit dům, v němž bydleli, a přesunout se do podnájmu.

Obchodní ztráty mezi lety 1922 a 1927 byly opravdu obrovské. Největší ztráty byly za rok 1922 (2 001 842,45 Kč), 1923 (1 650 311,40 Kč) a rok 1927 (1 047 131,78 Kč). Celkově jen za těchto pět let činily ztráty 6 369 065,68 Kč.¹⁶²

Ani v září 1927 nebylo ještě prodáno zboží odvezené před rokem do Londýna. Tuto záležitost měl vyřizovat pan Kubánek, ale nedařilo se mu udržet ani minimální obrat 2000 liber. To firmě velice škodilo a banka naléhala na Kavalierovy, aby pana Kubánka usměrnila a přikázala mu, aby se více činil a nezneužíval toho, že mu podnik platí jeho výlohy.¹⁶³

Banka nebyla spokojena se situací a nemožností rodiny řešit situaci. Přesto chtěla, aby byla firma Vladimír Josef Kavalier zachráněna. Radila zvýšit výrobu o 100 % a najít

¹⁵⁹ Archiv ČNB, fond Banka československých legií, sign. BČL/624/1. Memorandum ministerstvu financí ohledně dávky z majetku ze dne 11. 5. 1928. Přesná čísla popisná domů se nalézají v bilanci z roku 1919.

¹⁶⁰ Je možné usuzovat, že Evženie si v jednom domě, který prodala, nechala byt pro rodinné potřeby, ale novému majiteli za něj platila nájem.

¹⁶¹ Archiv ČNB, fond Banka československých legií, sign. BČL/624/1. Dopis JUDr. Bächera bance ze dne 18. 6. 1927.

¹⁶² Tamtéž. Memorandum ministerstvu financí ohledně dávky z majetku ze dne 11. 5. 1928.

¹⁶³ Tamtéž. Dopis banky JUDr. Bächerovi ze dne 3. 9. 1927.

spolehlivého kupce. Pak by dle ní mohlo dojít ke zlepšení. Kvůli ušetření bylo navrženo propustit několik zaměstnanců a byla omezena spotřeba pohonných hmot a uhlí. Pokud by ani tyto kroky nepovedly k zefektivnění stavu skláren, byla banka ochotna snížit úrokovou sazbu na minimum.

Za soudní spor mezi Srbovými a Kavalierovými vypočítal JUDr. Adolf Boháček Evženií Kavalierové nemalou částku 200 000 Kč na vyrovnání ve sporu. Měla být zaplacená bratrům Srbovým na společný účet u Živnostenské banky ve čtyřech splátkách po 50 000 Kč. O celkové hodnotě náhrady škody se rodina zmiňuje v memorandu pro ministerstvo financí, kde uvádějí částku 2 178 000 Kč.¹⁶⁴

20. června 1927 byly soudním vykonavatelem zabaveny veškeré firmy (myšleno Vladimír Josef Kavalier, Josef Kavalier a Eduard Kavalier v Nové Sázavě) z titulu nezaplacených předpisů dávky z majetku a přírůstku. Důvodem byly právě spory a otázka, kdo má tyto daně platit. Proti tomuto jednání se ohradili nejen majitelé skláren, ale i Banka československých legií a žádali zrušení exekuce. Zemské odvolací komisi byly předloženy bilance firmy k červenci 1927 a vysvětlena její situace. Nakonec byla rodině vypočtena o více než polovinu menší dávka, jež čítala s dávkou z majetku a s dávkou z přírůstku na majetku celkem 1 057 472 Kč. Kavalierovi ze zoufalství zkoušeli na ministerstvu financí o úplné prominutí dávky z majetku, aby jejich téměř sto let starý světoznámý podnik nezkrachoval.¹⁶⁵

Teprve roku 1928 byla podepsána nájemní smlouva mezi bratry Srbovými a firmou Vladimír Josef Kavalier. Srbovi dostavěli pec v huti Josef a začali pronajímat hutě pod firmou Josef Kavalier rodině Vladimíra Kavaliera. Smlouva byla uzavřena na 12 let. Každého půl roku mělo vedení firmy Vladimír Josef Kavalier posílat Srbovým částku 150 000 Kč. Ke sloučení došlo i v podobě názvu. Od té doby se začal používat pojem Ředitelství Kavalierových skláren. Srbovým byla sejmuta jakákoli zodpovědnost za případné soudní tahanice, za investice k opravě budov, za pojištění atd. Stali se tak pouhými pronajímateli, kteří mají ve sloučené firmě jednoho úředníka, jenž dohlíží na dodržování smlouvy.¹⁶⁶

¹⁶⁴ Archiv ČNB, fond Banka československých legií, sign. BČL/624/1. Memorandum ministerstvu financí ohledně dávky z majetku ze dne 11. 5. 1928.

¹⁶⁵ Tamtéž. Přehled jednání sepsán 5. 6. 1929.

¹⁶⁶ Tamtéž. Pachtovní smlouva, jež byla podepsána s platností od 1. 4. 1928 na dobu 12 let.

Jenže tím celá záležitost neskončila. Banka se snažila firmě všemožně pomoc v reorganizaci vedení a finanční strategie, ale ztrácela pomalu naději. V jednom dopisu dokonce napsala do Sázavy, že jestli toto jejich řešení nepomůže ke zlepšení stavu, ztrácí banka zájem o pomoc sázavským sklárnám. Toho se zalekli Srbovi, již doufali ve finanční ochranu ze strany Banky československých legií. 20. října 1928 sepsali, že spory o sázavské dědictví je stály nemálo peněz a při vytváření smlouvy o pronájmu firmy Josef Kavalier doufali v bezpečnou záruku, která by jim byla poskytnuta ať už bankou nebo firmou Vladimír Josef Kavalier.¹⁶⁷

Tou dobou zaznamenala Vladimírova sklárna jisté zvýšení objednávek, již ohrožovala opětovná jednání o spolupráci se Srbovými, protože „vzhledem k nejasnosti v jednání s firmou Josef Kavalier jsme nuceni prodlužovati dodací lhůty“.¹⁶⁸ Josef Šollar vyjádřil bance obavu, aby nové objednávky nakonec zákazníci nestáhli kvůli nemožnosti podniku jim zboží dodat.

Po vyřešení pronájmu firmy Josef Kavalier se zlepšila situace skláren. Nejenomže se zmenšila konkurence, ale zvýšila se výkonnost závodu za čtyři roky o 52 % a hodnota prodaného zboží stoupla během třech let dokonce o 60 %.

Roku 1929 vypukla velká hospodářská krize. Do konce března měly sklárny zisk téměř 40 000 Kč, ale na skladě již zůstávalo vyrobené zboží v hodnotě 214 000 Kč. V červnu Zemské finanční ředitelství v Praze opět snížilo dávku z majetku opět na polovinu, tedy půl milionu Kč. Za první čtvrtletí roku 1930 zaznamenala firma podobnou bilanci jako před rokem. Od té doby ale začal stoupat dluh u Banky československých legií, jenž se mezi lednem a červnem 1930 navýšil o 70 000 Kč. V červnu 1930 čítal neuvěřitelných 8 800 000 Kč. Banka nebyla jediným institutem, jemuž Kavalierovi nedokázali platit. Dále dlužili u dodavatelů, na daních, sociálních příspěvků, hypotéce atd. Při sečtení těchto položek včetně dluhu u Banky československých legií čítal výsledek 10 milionů Kč.¹⁶⁹ V tu dobu rodina ani firma jako taková už nedisponovala žádnými penězi, natož majetkem. Veškeré nemovitosti byly buď prodány nebo v zástavě u Banky československých legií. Oprávněně se tedy ptal Vladimír Josef Kavalier finančního ředitelství, za co má platit dávku z majetku, když nic nemá. Přesto stále věřili, že se jim podaří firmu, již zakládal praděd

¹⁶⁷ Archiv ČNB, fond Banka československých legií, sign. BČL/624/1. Dopis Vladimíra Srba bance ze dne 20. 10. 1928.

¹⁶⁸ Tamtéž. Dopis řediteli Polákovi ze dne 29. 10. 1928.

¹⁶⁹ Archiv ČNB, fond Banka československých legií, sign. BČL/624/4. Bilance ke 30. 6. 1930.

Vladimíra Josefa, zachránit. Spoléhali na její stáří a na jedinečnost sortimentu. K odůvodnění prominutí dávky z majetku napsali: „Jsme přesvědčeni, že bude-li blahovůlí rozhodujících finančních činitelů umožněno podnik zachovati, bude tento plnit svůj hospodářský úkol tak, jako jej plnil celou řadu let a nahradí československému státu v krátké době to, co by mu bylo z těchto mimořádných důvodů sleveno.“¹⁷⁰

Důsledkem krize byl malý odbyt československého zboží na zahraničním trhu. Kavalierovy sklárny měly sklad v Paříži, kam bylo vyváženo 40 % exportovaného skla. Jenže Francouzům se prodala sotva desetina a zbytek ležel na skladě. Zřízení skladu nebyla levná záležitost. Na pronájem si musela vzít firma půjčku 60 000 franků, kterou vzhledem ke své situaci nebyla schopna splácet.¹⁷¹ Kavalierovy sklárny se rokem 1933 začaly rozhlížet po zákaznících v jiných zemích. V úvahu přicházely státy Malé dohody a nejvíce Jugoslávie, s níž už měla firma rozjednanou spolupráci.¹⁷² Každý podnikatel se všemožně snažil vymanit se z problémů, které přinášela krize. Sázavským hutím bylo nabídnuto uzavření kartelu s továrnami na duté sklo. Znamenalo by to rozdělit si zákazníky tak, aby si podniky vzájemně nekonkurovali. Návrh ředitele Weigla z konkurenční sklárny byl v Sázavě zamítnut. Odůvodnění bylo, že Kavalierovy sklárny vyrábí speciální sklo pro laboratoře, naprosto odlišné od ostatních dutých skel. Pravdou je, že v Československu se výrobě laboratorního skla věnovala kromě Sázavy jen jedna firma Reich & Co ze Vsetína, která ho vyráběla pouze malým množstvím.¹⁷³

Roku 1933 byl Vladimír Josef Kavalier již v takovém vyčerpání, že Josefu Šollarovi přiznal, že jestli se nepodaří zajistit firmě finanční podporu od Zemské banky, raději se „vzdá činnosti ve firmě a bude si hledat jiné zaměstnání, poněvadž stávající situaci není prý možno déle snášeti“.¹⁷⁴ Vladimír Josef se snažil všemožně odpoutat se od závislosti na Bance československých legií, ale nedařilo se mu to. Šollar v nejedné zprávě Bance československých legií zmiňuje o tajných jednáních Kavaliera proti ní.

Klid v rodině stále nepřicházel. Šollar bance také píše o taktice bratrů Srbových. Ti údajně vyčkávali, než se Vladimír Josef dostane s Bankou československých legií do pře,

¹⁷⁰ Archiv ČNB, fond Banka československých legií, sign. BČL/624/1. Stížnost na Zemské finanční ředitelství v Praze ze dne 21. 7. 1930.

¹⁷¹ Archiv ČNB, fond Banka československých legií, sign. BČL/624/2. Dopis V. Stránského ze dne 31. 3. 1933.

¹⁷² Tamtéž. Dopis J. Šollara bance ze dne 30. 5. 1933.

¹⁷³ Tamtéž. Dopis J. Šollara ze dne 12. 6. 1933.

¹⁷⁴ Tamtéž. Dopis J. Šollara ze dne 9. 10. 1933.

aby za těchto podmínek mohli využít situace, nabídnout firmu Josef Kavalier bance a tím zničit podnik Vladimír Josef Kavalier.¹⁷⁵

Exekuce přišla na firmu v březnu roku 1934. Provedla ji Záložna advokátů, notářů a ostatních právníků. Zabaveny byly pohledávky v hodnotě 50 000 Kč, které měla firma na šekovém účtě u Poštovní spořitelny v Praze. Jednalo se o jednu splátku vydanou směnkou bratrům Srbovým, již ale nebyly neproplaceny. Snaha o jakékoliv ušetření peněz byla na místě. Vladimír měl v plánu požádat o snížení mezd o 10 % nebo propustit některé dělníky. To by sice pomohlo ke zlepšení výdajů na platech, ale rozhodně ne na produktivitě. Zbylí dělníci by za propuštěného nepracovali, a tak by výkon poklesl minimálně o 20 %. K Vladimírovým úvahám se vyjádřil Svaz sklářského dělnictva v Teplicích-Šanově, jenž podpořil dělníky a žádal, aby firma nepropouštěla další zaměstnance, že jsou ještě ochotní přistoupit na další snížení mezd.¹⁷⁶

Částka sjednaná jako nájemné firmy Josef Kavalier čítala 160 000 Kč za rok a byla pro firmu Vladimír Josef Kavalier naprosto nesplacitelná. Mezi lety 1932 a 1934 se nikdy nepovedlo zaplatit celou částku. Koncem září 1934 byli Kavalierovi dlužni Srbovým 114 930 Kč, kteří žádali zaplatit dluh do osmi dnů, jinak by museli proti firmě zakročit dle práva.¹⁷⁷ Ke konci roku činil dluh na účtě hypotekárním a běžném účtě více než 12 mil. Kč.¹⁷⁸

Situace, v níž se nacházela rodina i firma, byla neudržitelná, a tak se v červenci 1935 rozhodli jednat o radikálnější změně – vzniku akciové společnosti. Předpokladem bylo, že ministerstvo financí přizná zakladatelům a.s. poplatkové úlevy, takže by veškeré majetkové převody byly osvobozeny od nemovitostního poplatku. Dále se předpokládalo, že ministerstvo financí odepíše veřejné společnosti dávku z majetku, tím by se Kavalierovi zbavili půlmilionového dluhu.

Společně s Bankou československých legií se rodina Kavalierových koncem roku 1935 definitivně dohodla založit akciovou společnost pod názvem Vladimír Josef

¹⁷⁵ Archiv ČNB, fond Banka československých legií, sign. BČL/624/2. Dopis J. Šollara ze dne 9. 10. 1933.

¹⁷⁶ Tamtéž. Dopis Svazu sklářského dělnictva v Teplicích-Šanově. Ze dne 30. 3. 1934. Svaz se také zmiňuje o faktu, že dělnické mzdy byly od roku 1928 sníženy o 21 % a že jsou dělníci ochotni přistoupit na snížení o 2 ½ %.

¹⁷⁷ Tamtéž. Dopis J. Šollara bance ze dne 25. 9. 1934.

¹⁷⁸ Archiv ČNB, fond Banka československých legií, sign. BČL/624/4. Dopis Dr. Růžičky Bance čs. legií ze dne 29. 10. 1936.

Kavalier a. s.¹⁷⁹ Akciová společnost zahrnovala firmy Vladimír Josef Kavalier, Eduard Kavalier v Bezvěrově a Josef Kavalier. (Tady je nutné podotknout, že firmu Josef Kavalier měla rodina stále v podnájmu, proto je tu ve výčtu uvedena, ale Srbovi nepodepsali smlouvu, aby se stali společníky v akciové společnosti.) Přijala veškerá aktiva a pasiva firem vyjádřená v bilanci ke 31. 12. 1934. Legiobanka vložila do nové společnosti 9750 kusů akcií v celkové hodnotě 1 950 000 Kč.¹⁸⁰ Další akcie drželi Kavalierovi a k tomu dostával Vladimír Josef Kavalier měsíční příjem za práci ve sklárnách. Tím, že upustili od rodinného podnikání, sňali z rodinných beder velké dluhy, které měly sklárny, a Kavalierům zůstaly pouze jejich osobní.

I přes to stále dlužili velkou část peněz. Bylo na nich zaplatit půlmilionovou dávkou z majetku, kterou ministerstvo financí rodině nehodlalo odpustit. Vzhledem k tomu, že rodina nedisponovala žádnými penězi ani majetkem, nebylo tedy možné, dluh na dávce z majetku zaplatit. JUDr. Růžička se všemožně snažil o osvobození z tohoto poplatku. Ministerstvo bylo ochotno přistoupit na vyřešení prostřednictvím paušálu v hodnotě 50 000 Kč, kterým by se zaplatil zbytek dlužné částky bernímu úřadu Uhlířské Janovice.¹⁸¹

Protože firma Reich & Co. na výrobu chemická skla byla zničena požárem, měli na záchranu sázavské sklárny všichni opravdu velký zájem na udržení výroby, a to včetně ministerstva obrany, jež mělo přímo eminentní zájem ve sklárnách.¹⁸² Firmě se ale dobře nevedlo. V průměru každoročně vydělávala 4 mil Kč, ale ztráty bývaly 120 000 Kč. Kvůli dalším nutným výdajům (podpora v nezaměstnanosti, důchodová daň, ...) museli majitelé zaplatit více než 1,5 mil Kč.¹⁸³

Další rána pro ekonomiku skláren přišla po odtržení Sudet v září 1938. Objednávky ze Sudet přestaly chodit, a tak se snížil odbyt vyrobeného zboží o 40 až 45 %. Firma Eduard Kavalier nacházející se v Bezvěrově byla taktéž součástí Sudet. V zahraničí probíhaly kromě bouřlivých politických poměrů i měnové zásahy, jež spíše zhoršily, než zlepšily export českého skla. Jako určité východisko z této situace se jevílo zavést výrobu žárovek, jež byly na trhu poměrně žádané. Velký zájem o to měla firma Philips. K tomu chtěla využít hutí pod firmou Josef Kavalier, které by pro tyto účely bylo nejlepší odkoupit.¹⁸⁴ Tato nabídka

¹⁷⁹ Archiv ČNB, fond Banka československých legií, sign. BČL/624/4. Dopis Dr. Růžičkovi ze dne 27. 4. 1936.

¹⁸⁰ Tamtéž.

¹⁸¹ Archiv ČNB, fond Banka československých legií, sign. BČL/624/4. Dopis ze dne 19. 11. 1937.

¹⁸² Tamtéž. Dopis generálního ředitele Legiobanky ze dne 25. 5. 1938.

¹⁸³ Tamtéž, Dopis Obchodní a živnostenské komoře ze dne 3. 6. 1938.

¹⁸⁴ Archiv ČNB, fond Banka československých legií, sign. BČL/606. Dopis ze dne 4. 3. 1939.

nebyla sklárny přijata, protože firma Philips odmítla se specializovat na chemické sklo.¹⁸⁵ Již o dva roky dříve usilovala firma bratří Jílku, tou dobou sídlem v Choceradech, o odkoupení huti Josef a k ní příslušných nemovitostí. Tehdy bylo nemožné výkup provést kvůli smlouvě o pronájmu hutě firmou Vladimír Josef Kavalier, jež trvala až do 28. 2. 1941.¹⁸⁶

Od vzniku protektorátu Čechy a Morava byla situace ve sklárnách opravdu neúprosná, a tak žádal Vladimír Josef Kavalier o vyřešení finančních problémů. Kavalier byl ve své firmě zaměstnán jako téměř řadový zaměstnanec, jelikož většinu akcií vlastnila Banka československých legií (v době protektorátu přejmenovaná na Českomoravskou banku), neměl tedy na zaplacení dluhů. Snažil se u banky o změnu poměru, která by byla všemožně ku prospěchu rodiny. Místo původně dohodnutých 50 000 K akciového kapitálu požadovali 200 000 K a dalších 200 000 K akciového kapitálu měla rodina právo během pěti let odkoupit a zbylých 1 600 000 K koupit po pěti letech od vzniku akciové společnosti. Tím by postupně došli k odkoupení podniku neobyčejně levně. Takové kroky se nelíbily bance, která měla ve firmě vložené nemalé peníze, a získáním skláren rodinou Kavalierových by o ně přišla. Je pozoruhodné, že i když se Vladimír Josef snažil o vylepšení rodinných poměrů, poměrně hodně utrácel za opravy osobního auta a za pohonné hmoty. Kvůli nákladnému hospodaření s automobilem odmítla firma používat vůz jako služební.¹⁸⁷

Kavalierovi stále doufali, že se jim jednou podaří získat rodinný podnik zpět do svých rukou a nehodlali přistoupit na jakýkoliv návrh modifikace smlouvy vyjma toho svého. Banka zklamána a znechucena jednáním Vladimíra Josefa Kavaliera navrhla, aby si hledali jiného společníka do akciové společnosti, jenž by byl i ochoten upravit jejich osobní poměr.¹⁸⁸ Společně s bratry Srbovými žádali Kavalierovi o přesunutí úvěru k Živnostenské bance. Ta měla o podnik zájem, ale v případě, že by byl dluh snížen o 9 mil. K, tedy jen na 7 mil. Tento krok měl vyvázat rodiny z područí Banky československých legií. Srbovi stále v tu dobu spláceli hypotéku, již si vzali na přelomu let 1925/1926, a po tolika finančně

¹⁸⁵ Archiv ČNB, fond Banka československých legií, sign. BČL/606. Dopis Českomoravské bance od firmy Philips ze dne 30. 12. 1940.

¹⁸⁶ Archiv ČNB, fond Banka československých legií, sign. BČL624/2. Dopis ze dne 19. 10. 1938.

¹⁸⁷ Archiv ČNB, fond Banka československých legií, sign. BČL/624/2. Důvěrný dopis Josefa Šollara místopředsedovi Banky československých legií p. Rybínovi ze dne 10. 10. 1939.

¹⁸⁸ Archiv ČNB, fond Banka československých legií, sign. BČL/606. Záznam banky o Kavalierových sklárnách ze dne 2. 1. 1941.

náročných letech už byli vyčerpaní natolik, že žádali o upuštění od osobního ručení, kdyby jako společníci Vladimíra Josefa Kavaliera přistoupili k převedení půjčky.¹⁸⁹

Přesto, že se sklárny nechtěly vzdát výroby chemického skla, musely rozšířit svůj sortiment, aby zvýšily kupní sílu. Počátkem roku 1941 se začalo uvažovat nad produkcí skla, jež by nahradilo kovové obaly, a nad výrobou čajových souprav, které v tu dobu stouply na ceně kvůli nemožnosti dovážet porcelán.¹⁹⁰

V únoru 1941 odkoupily sklárny Morawtcovi synové od Kavalierových skláren sklady v Paříži, Helsinkách a ve Varšavě včetně zboží nalézající se v nich za částku 3 200 000 K.¹⁹¹

Jednání o odkupu akcií firmy Vladimír Josef Kavalier začal Ing. Ludvík Martínek 17. ledna 1941.¹⁹² Odkup firmy bylo možné zrealizovat až tehdy, když skončila pachtovní smlouva o pronájmu firmy Josef Kavalier. Martínek nejprve za celý podnik i s příslušenstvím a nemovitostmi nabídl 4 500 000 K. Poté svou nabídku zvýšil na 5 mil. K. pro případ, že by banka chtěla podstoupit i huť Nová Sázava. Banka ale dle svých odhadů jmení požadovala po Martínkovi částku mnohem větší – 8 000 000 K. To se kupci zdálo přemrštěné a byl ochoten přidat ke své nabídce další 1 200 000 K, což by činilo 6 200 000 K.

Odkoupení firmy by bylo pro rodinu vysvobozením. Sklárny byly zatíženy pohledávkou nad 16 000 000 K, jež se Vladimír všemožně snažil zaplatit. Pomocí financiera (není uvedena konkrétní osoba) splatil 5 mil. do konce března 1941 a na zbytek peněz žádal slevu. Mělo se jednat o zlevnění z 6,5 mil. na 1,5 mil. s 5% úrokem. Tuto částku plánoval zaplatit do tří let.¹⁹³

Stav uvnitř firmy byl ovlivněn mnoha faktory. Export zboží do zemí, kam vyváželi před válkou (Francie, Anglie, Belgie, Polsko, USA a Kanada), nebyl možný a pohledávky ze zahraničí klesly o více než 80 %. Problém byl, že právě tyto země dlužily Kavalierovým sklárnám za zboží nemalé peníze. Vše výše jmenované země a k tomu dále Jugoslávie, Švédsko, Brazílie, Palestina, Maroko a další měly firmě zaplatit necelých 190 000 K.¹⁹⁴

¹⁸⁹ Archiv ČNB, fond Živnostenská banka, sign. BČL/6216-5. Záznam o telefonické rozmluvě se Srbovými ze dne 3. 12. 1940.

¹⁹⁰ Archiv ČNB, fond Banka československých legií, sign. BČL/606. Zpráva po jednání ze dne 7.1. 1941.

¹⁹¹ Archiv ČNB, fond Banka československých legií, sign. BČL/624/2. Zpráva V. J. Kavaliera ze dne 21.12. 1940.

¹⁹² Ing. Ludvík Martínek byl továrník, který již spoluzakládal a vlastnil několik podniků, např. Lidovou autodopravu spol. s. r. o. v Praze či Rejdařskou akciovou společnost v Praze.

¹⁹³ Archiv ČNB, fond Banka československých legií, sign. BČL/624/2. Dopis V. J. Kavaliera Banke čs. legií ze dne 6. 2. 1941.

¹⁹⁴ Archiv ČNB, fond Živnostenská banka, sign. ŽB/6216-5. Revisní zpráva ze dne 18. 11. 1940.

O konsignačních skladech v cizině se v době války nevědělo, jestli je stále měli v rukou dosavadní zástupci nebo jestli sklady už nejsou zničené. Proto se nemohlo s jejich reálnou hodnotou počítat. Na neprodaném zboží tratily sklárny okolo 2 000 000 K. Po odečtení této částky byla skutečná hodnota pohledávek odhadnuta na pouhých 820 000 K. Zásoby se hromadily ve skladech. Především se jednalo o trubky, o kterých tvrdila banka, že v tu dobu byly naprosto nepoužitelným zbožím a jejich reálná hodnota byla pouhého střeptu. Další velkou položku zásob činily polotovary, jež by musely být odprodány ještě k dalšímu zpracování. Jejich hodnota dle úsudku banky činila pouze 1/3 z hotového výrobku, tedy okolo 560 000 K. Neprodané zboží ležící na skladě a zastaralost obytných budov jen snižovaly prodejní hodnotu celého podniku. Po sečtení hodnoty akciové společnosti a odečtení pasiv vyšla bance skutečná cena 5 379 000 K.¹⁹⁵

Ing. Martínek nakonec akcie u společnosti Kavalierovy sklárny koupil v hodnotě 7 100 000 K. Za firmu Vladimír Josef Kavalier zaplatil bance 3 900 000 K, čímž odkoupil veškeré pohledávky, které měla banka vůči firmě. Co se týkalo firmy v Nová Sázava, nechala si ji banka ve svém vlastnictví, ale Ludvíku Martínkovi bylo umožněno ji spravovat.¹⁹⁶ Rodina Srbova byla vyplacena Martínkem za firmu Josef Kavalier částkou 2 200 000 K.

Firma se opět i pod vedením Ing. Martínka stala akciovou společností. Poměry akciového kapitálu byl pro Kavalierovy zlepšen na 20 % celkové ceny. Zbýlých 80 % připadlo firmě Morawtcovi synové pod vedením Ing. Martínka.

Martínek zaplatil Bance československých legií již zmíněných 7 100 000 K a zbylých 9 480 000 K mu zůstalo jako závazek ke splacení. Odkoupením celé firmy byli Kavalierovi po více než 20 letech osvobozeni od dluhů.¹⁹⁷

¹⁹⁵ Archiv ČNB, fond Banka československých legií, sign. BČL/624/2. Poznámky ke statusu, nedatováno.

¹⁹⁶ Archiv ČNB, fond Banka československých legií, sign. BČL/603. Svědecký zápis ze dne 12. 2. 1941.

¹⁹⁷ Archiv ČNB, fond Živnostenská banka, sign. ŽB/6216-5. Zpráva pro ředitelství ze dne 6. 6. 1941.

Závěr

Díky zájmu, který měla Banka československých legií na sklárnách, se uchovalo nepřeborné množství materiálu a díky dochovanému velmi podrobnému pozůstalostního jednání zemřelého Josefa Kavaliera mění práce oproti dosavadnímu výzkumu stav vědění, a to i přesto, že se nepodařilo dohledat ani rodinný ani firemní archiv.

Neměli bychom brát Vladimíra po smrti Josefa jako pouhého správce majetku. Huť s několika dalšími objekty byla sice zatížena fideikomisární substitucí, ale důvod toho byl, aby podnik zůstal v rodině, ne aby takto Josef vydědil Vladimíra, který s ním roky spravoval majetek. V době, kdy byla závět napsaná, neměl Vladimír syna. Vladimír Josef se narodil až 18. srpna 1906. Josef tím pouze chtěl zajistit, aby huť nezdědila rodina Vladimírovy manželky Evženie, roz. Schwarzové. Vladimír také soudně nenapadl závět, jak se domníval Wlasák.¹⁹⁸ Vladimír neměl důvod se přít s rodinou ohledně závěti. Syna do uzavření pozůstalostního jednání neměl, a tak souhlasil s celým zněním závěti včetně fideikomisární substituce. Rozbroje v rodině začal až Vladimír Srb roku 1914 kvůli stavbě huti Vladimír.

Když psal Josef Jan Frič po smrti Vladimíra Srbovým dopis před jejich podáním žaloby, že pokud to udělají „bude tím dán počátek ne jednoho, ale celé řadě nových sporů k nemalé materiální škodě obou stran,“ měl pravdu jen částečně.¹⁹⁹ Dluhy z rodinných tahanic činily „pouhé“ tři miliony korun, kdežto kvůli vnějším faktorům byla firma zadlužena na 16 milionů korun. Rodina nedokázala čelit postupně přicházejícím změnám na trhu, zvyšující se konkurenci, velké hospodářské krizi, natož pozastavení pohledávek z ciziny kvůli rozpoutání druhé světové války. Odkoupením skláren skončila sláva rodu Kavalierů, jež trvala téměř celé jedno století.

Život firmy Kavalierovy sklárny tím neskončil. Sklárny vlastnil Ing. Ludvík Martínek až do roku 1948 a poté se z nich stal státní podnik. O podnikání Ing. Martínka nebyla dodnes vydaná žádná publika, přitom je to velmi pozoruhodná osoba, která stojí za zpracování stejně tak jako rodina Kavalierova.

¹⁹⁸ WLASÁK, 1999. s. 88.

¹⁹⁹ SOkA Kutná Hora, fond Okresní soud Uhlířské Janovice, Pozůstalostní spis Josefa Kavaliera, A 174/3 II, s. 232.

Seznam pramenů a literatury

1. Archivní prameny

Archiv České národní banky

fond Banka československých legií, úvěrové spisy (sign. BČL/603/1, BČL/606/1, BČL/624/1-4).

fond Živnostenská banka (sign. ŽB/4048/1, ŽB/4886/29, ŽB/5890/1, ŽB/6154/41, ŽB/6216/5 a ŽB/6233/4).

Státní okresní archiv Kutná Hora

Fond Okresní úřad Kutná Hora 1850–1945, Živnostenské záležitosti (sign. 8-1/2136, sign. 9-19/196, sign. 15–6K/1152, sign. 15–6K/127, sign. 15–6K/1736, sign. 15–6S/5035, sign. VIII-7b/25).

Fond Okresní soud Uhlířské Janovice, pozůstalostní spis Josefa Kavaliera A 174/3.

2. Literatura

BRÁDLEROVÁ, Daniela. Banka československých legií v letech 1919–1938. Praha, 2006. Rigorózní práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav hospodářských a sociálních dějin. Vedoucí práce Kubů, Eduard.

HLAVAČKA, Milan. BEK, Pavel. Ringhofferové. Rodina a podnikání. Praha, 2019.

KAVALÍROVÁ, Kateřina. Historie skláren Kavalier a rodiny Kavalírovy. Pardubice, 2012. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta, Ústav historických věd. Vedoucí práce Jiránek, Tomáš.

LACINA, Vlastislav. Velká hospodářská krize v Československu 1929–1934. Praha, 1984.

RYDRYCHOVÁ, Alena. Vývoj dědického práva ve 20. století v českých zemích. Brno, 2013. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Katedra dějin státu a práva. Vedoucí práce JUDr. Jaromír Tauchen, Ph.D., LL.M.

SEKANINA, Milan. Kdy nám bylo nejhůře? Hospodářská krize 30. let 20. století v Československu. Praha, 2004.

WLASÁK, Otakar. Vladimír Kavalier (1861–1919). In: Sázavsko, 1998, s. 107-110.

WLASÁK, Otakar. Historie skláren Kavalier a rodiny jejich zakladatele. In: Sázavsko, 1999, s. 65-99.

WLASÁK, Otakar. Obchod s laboratorním sklem sázavské Kavalierovy sklárny v letech 1900-1938. In: Sázavsko, 2004, s. 88-93.